

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

C. F. Ridderstedt

Rid

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1883.

25:e årgången.

5:te häft.

Innehåll:

	Sid.
26. <i>Store mäns minne</i>	213.
27. <i>Om Geijers åsigt af familjen, äktenskapet och qvinnan. Af Esselde</i>	215.
I—III. Innehåll: <i>Tänkaren Geijer föga känd. Orsaken och möjlighet till dess upphäfvande. Inledningsorden till Geijers »Minnen» en bikt af hans ifrågavarande åsigt. Denna åsigt en blott teori eller en upplefd sanning? Motsägelsen mellan gemensamhetskrafvet och personligetskrafvet, beroende och frihet, pligt och rätt. Dess lösning, uppgift för äktenskapet, familjen, kyrkan, skolan. — Alla rättigheter ömsesidiga och förvärfvade. Makt och nåd, renade till insigt och rätt, genom intelligensens arbete. Beroendet människorna emellan stegradt deraf. Huru göra detta till vinning? Det bästa af hvad människan verkar, icke en följd af hvad hon gör utan af hvad hon är. — Vetande och samvete. Den juridiska lagen och »intelligensens lag». Laglighet och sedlighet. Den religiösa, moraliska och intelligentia samhälligheten, stationer för den menckliga utvecklingen. — Den religiösa sanningen i förhållande till tron och vetandet. Utveckling till sjelfständighet, vilkor för sjelfva gudsförhållandet. Familjen i nuvarande brytnings-tid, åter det viktigaste element, på hvilket allt beror. Grunden för denna: <i>äktenskapets helgd.</i> — Kärleken. Äktenskapet, modern för all sedlighet, en objektiv institution, höjd öfver vexlingarne af subjektivt godtycke. Människans förmåga att älska sina skyldigheter. Om äktenskapsskillnad. Familjen och äktenskapet utvecklade till deras rätta betydelse i mån som den högre menckliga samhälligheten framträder. Förverkligandet af denna sanning ett mål för mencklighetens uppfostran.</i>	
28. <i>Sveriges första qvinnliga filosofie doktor. Af M. R.</i>	234.
29. <i>Höst. Et Poem i Hvärdagsdrægt. Af Parvus</i>	243.
30. <i>Sophie Germain. Af Hilda. (Insändt)</i>	256.
31. <i>Den gifta qvinnans eganderätt inför sommarens juristmöte. Af L. N.</i>	271.
32. <i>Bref om dagens företælseser. Af M</i>	275.
<i>Mönster: Alfabet från 1400-talet.</i>	

STOCKHOLM,

KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

26. Store mäns minne.

»De döde lefva.» Ja väl! men på ett vilkor: att vi lefva med dem. Det uraktlåta vi blott allt för mycket. Det är då godt, att såsom i år, minnesrika data framkalla offentliga hyllningsgärder åt hädangångne hjeltar, skalder och tänkare, och att vi vid dessa tillfällen få lyssna till hvad nutidens framstående män hafva att säga om forntidens.

Så har, sedan d. 6:te November förlidet år, bilden af Gustaf II Adolfs personlighet och betydelsen af hans verk tecknats i lefvande drag för det nutida slägtet. Främst bland dessa teckningar nämnas dem af Erkebiskopen och af prof. Svedelius, hvilka dock icke äro tillgängliga i bokhandeln. Dernäst hänvisa vi till P. Aug. Gödeckes gripande och lärorika minnesord,* närmast afsedda för lärjungarne i Wexiö seminarium, men värda att läsas af alla, samt professor Weibulls tal för Lundastudenterna,** vittnande på en gång om forskarens oväld och fosterlandsvännens elektriserande hänförelse. Vi erinra vidare om Magnus Höijers och Gustaf Björlins innehållsrika minnesblad, utkomna på festdagen, samt rektor Humbles varmhjertade tal i högre lärarinneseminarium.*

Dessa och andra af samma tillfälle framkallade skrifter, såsom Carl Snoilskys vackra poem i Ny illustrerad tidning, sången om slaget vid Lützen i Nya Dagligt Allehanda m. m., borde samlas i hem och skolor såsom ett nytt intyg om sanningen af Geijers ofvan anförda ord. Det samma gäller om minnestalen från samma tid på Esaias Tegnér's 100:de fö-

* Tryckt i Läsning för folket.

** Tryckt i Ny svensk Tidskrift.

Tidskr. för hemmet. 25:te årg. 5:te häft.

delsedag, främst kanske det af professor Lysander samt C. D. af Wirséns herrliga poem på Svenska Akademiens högtidsdag. Här tillkommer dessutom, såsom ett förträffligt sätt att fira skaldens minne, en ny fullständig upplaga af hans skrifter, samt en rikhaltig volym bref, skrifna *till* honom från tidens nästan alla mera framstående eller märkliga personer.

Kom så i år minnet äfven af Erik Gustaf Geijers 100-års-födelsedag. Upsala universitet, som med skäl räknar den store tänkaren såsom *sin*, i ännu närmare bemärkelse än det öfriga Sverige, framsköt minnesfesten till dess hans bild hunnit blifva rest framför det under byggnad varande universitets-huset. Hufvudstaden teg, men i Geijers hembygd talades till hans minne och bereddes till sommaren en fest. Pressen och de illustrerade tidningarne tecknade hans bild och drag ur hans lif. Prof. Ribbing höll talet vid minnesfesten i Vermlands nation och prof. Nyblom framlade i Ny illustr. tidn. sina fängslande, delvis med nytt material riktade »Geijersdrag».

Men lika litet som Gustaf II Adolf och Tegnér kunde Geijer uttömmas i festtal, sånger och minnesblad, om än så inspirerade. För att införlifva oss med dessa stora andar, fordrades något annat, och det gafs oss också eller hade kort förut gifvits. Så har Gustaf Adolf genom professorerna Odhners och Weibulls nyaste historiska verk ställts i klarare dager. Så har för några år sedan en utförlig lefnadsskildring af E. G. Geijer »med varm hand» gifvits oss af R. Hjärne,* hvari den ädla människan, den äkta personligheten framträder klarare än i någon föregående. Slutligen hafva under det sista året *tänkarne* Tegnér och Geijer förts fram inför deras folk genom professor Nyblaus i hans berömda arbete: *Den filosofiska forskningen i Sverige.***)

* Götiska förbundet och dess hufvudmän.

** Se andra delen förra afdelningen.

Att Geijer här tager hufvudparten af förf:ns och läsarens intresse är lika naturligt som att *skalden* Tegnér gör det i andra skildringar af de både männen. Ingen, som vill rätt lära känna dem och intränga i deras innersta skaplypne, kan dock lemna professor Nyblæi skildring oläst. Oss tillkommer det ej att tala om den högt ansedda författarens djupsinniga uppfattning och värdet af den utredning han gifver, särskildt af Geijers förhållande till de i utlandet rådande filosofiska systemen och hans andel i grundandet af ett nytt svenskt. Icke heller behöfva vi yttra oss om värdet af de ofvannämnda historiska arbetena. Den vetenskapliga förtjensten af dessa verk hafva redan kompetenta domare ådagalagt. Deras fosterländska betydelse kan äfven den olärdaste förstå.

Vi hafva med dessa rader blott velat fästa i hågkomsten hvad våra store mäns minne under senaste tid framkallat ypperst i skrift och sång, och sluta här med ett varmt tack till alla dem, som sålunda låtit »*de döda lefva*», och oss lefva med dem.

27. Om Geijers åsigt af familjen, äktenskapet och qvinnan.

Vi misstaga oss säkert icke om vi bland ledande personligheter i vårt land under detta århundrade, hvilka djupast inverkat, och framgent starkt och lyckligt kunde inverka på flertalet bildade unge mäns och qvinnors utveckling, nämna företrädesvis *Erik Gustaf Geijer*. Och likväl är denna den personliga öfvertygelsens stridskämpe, denna i så väsentlig mån ledande och dock alltid till sjelfständighet manande ande blott ytligt känd af, ja ofta helt främmande för det yngre

släktet. Mistningen af denna bekantskap skulle varit stor, under hvilket af näst föregående tidsskeden som helst. Aldrig har den dock kunnat vara större än nu, då den på Geijers tid började splittringen i sinnena blifvit så djup och bitter, då lifsluften för de högre intelligenserna är likasom mättad af tvifvel, och då så mycket nytt och främmande strömmar in på oss från olika håll, ytterst syftande till ett och samma mål: undergräfvandet af tilliten till det gamla, som vi hittills vördat och hållit fast vid. Att söka afvärja dessa den nya tidens idéströmningar vore lika orätt som fåfängt. De innebära helt visst icke ett blott ondt, som skall undflys eller förnekas, utan en uppgift, som måste lösas af individen så väl som af folken, af familjen så väl som af samhället och kyrkan.

Tvifvel är icke synd, har en engelsk kyrkolärare sagt. Det är ett tecken att du vuxit ifrån de första formerna för din tro, att Herren vill föra dig ut på större djup. Blott det att lättsinnigt byta tro, eller att stanna i tvifvel och nöja dig med ingen öfvertygelse, är synd.

Denna utsaga tro vi vara sann äfven på andra områden än det omedelbart religiösa, hvilket vi här icke beröra. Men nu, huru låter man ej föra sig från det ena af dagens hugskott till det andra! Hur många ungdom kastar ej besinningslöst allt fäderneärfdt svenskt idélif öfver bord, för att, lockad af snillrika skriftställare eller glänsande talare, eller kanske under inflytande af några ytligt förstådda eller ytligt gifna lektioner i skolan, omfatta en fransk eller brittisk tänkares lifsåskådning, eller, såsom en novellförfattare nyligen visat, leka tysk pessimist. Och å andra sidan: hur många, helst af den qvinliga ungdomen, fostrad i hemmet såsom i en bur, står ej helt och hållet främmande för allt, som rör sig i tiden, lefvande ett halfdödt vanelif på grunden af en länge sedan öfvervunnen ståndpunkt — en M:me Genlis', en fru Lenngrens, en Mrs Ellis' — utan aning om de nya, kraftiga insatser till en

högre verlds-åskådning, som svenska tänkare — en Geijer, en Fredrika Bremer m. fl. — gjort under senaste halfsekel. Och slutligen, hur mången allvarlig, reflekterande ungdom lefver ej just på de idéer, som dessa tänkare tändt, men glömmer att tacka dem eller veta ej af den andel, de hafva i deras lif!

Denna okunnighet är beklaglig, men dock i ett afseende ganska förklarlig, särskildt med afseende på Geijer. Att ännu icke på långt när alla bildade hem tillegna sig hans historiska verk och hans oförgätliga dagboks-anteckningar; ja, att man ofta icke ens gör någon skildring af hans lif och personlighet, utöfver hvad skolboken i litteraturhistoria meddelar, tillgänglig för ungdomen, hvilken sålunda lär känna Geijer endast på ett ytligt sätt, det skulle vi vilja kalla oförlåtligt. Men att ungdomen, helst den icke akademiskt bildade, tvekar för eller aldrig faller på den tanken att sätta sig ned för att i Geijers samlade arbeten studera de långa afhandlingarne om läroverksfrågan, fattigvårdsfrågan, representationsfrågan eller den religiösa frågan från 1830- och 40-talen, det är ju ganska naturligt. Nu innehålla dock, som bekant, just dessa afhandlingar, under sina föga inbjudande öfverskrifter, mycket af det yppersta Geijer tänkt och sagt öfver de högsta, för alla tider viktiga och betydelsefulla ämnen. Och på samma gång vittna de om huru en ärlig själ kämpat sig ut från en öfvervunnen och delvis förbrukad lifsåskådning till en ny, samt — och detta är det icke minst lärorika — om *hvad han dervid behållit af den gamla*.

Alla dessa väldiga, kämpande tankar, hela denna härd för den Geijerska idéverldens ljusbringande gnistor, alla de rika, guldförande malmstreck, som från djupet af hans kärleksfyllda hjerta här springa i dagen — allt detta är och förblifver okänt för en stor del af vår bildade ungdom.

I våra ögon innebär detta en nationalförlust. Och dessutom känna vi det som en olycka för hvar och en enskild

att sålunda gå miste om ett stort och ädelt föremål för sin kärlek! Frågan: *huru göra Geijer känd af den svenska ungdomen?* har därför under årtal hägrat för vårt inre, framträdande med allt oafvisligare styrka hvarje gång vi på nytt återvände till den vördade skriftställaren, och vid läsningen af vissa af hans arbeten gjorde utförliga anteckningar.

Lösningen af frågan gäfvo oss slutligen just dessa anteckningar. Endast delvis, så trodde vi, genom att upphemta vissa serier af de Geijerska tankarne, vissa knippen af hans tändande snillegnistor, några utbrutna korn af hans hjertas guld — endast så kunna vi föra flertalet af det unga Sverige in under det styrkande, helsobringande inflytandet af Geijers ande.

Vi gladdes att se denna tanke bestyrkt i stort, då professor Nyblæus i sitt berömda verk »Om den filosofiska forskningen i Sverige», framlade en sammanfattning af Geijers filosofiska tänkande i dess helhet. Vår uppgift åter, lämpad efter vår egen ståndpunkt och tidskriftens syfte, är den att söka samla Geijers uttalanden i ämnen, som ligga oss alla nära, och som i dessa dagar utgöra föremål för så stridiga påståenden, att de hvar för sig kunna sägas innebära en brinnande fråga för dagen. Det är nämligen Geijers åsikter om *familjen, äktenskapet, och qvinnan*, hemtade ur hans skrifter och belysta af hans lif, som i det följande skola framställas.

Mången torde anse det oviktigt, huruvida de, hvilka ej förmå, eller ock sakna tillfälle att omfatta hela vidden och djupet af Geijers idéverld, känna någonting alls derom. Vi äro af motsatt tanke, helst då afsigten såsom här icke är att göra hans skrifter umbärliga, utan tvärtom att locka till ett närmare utforskande af deras innehåll.

Å andra sidan kan det synas förmätet att delvis utstycka en skriftställare och en personlighet, så helgjuten som Geijer. Men vi tro likväl att det låter försvara sig, just på grund af

det egendomligt spontana och oberäknade i hans eget arbetssätt, som kommer honom att, vid sidan af sitt hufvudämne, kasta så vidt-omfattande blickar på andra, dermed i fjernare eller närmare beröring stående ämnen, och hvilket gör att man nästan i hvar och en af hans mera genomförda afhandlingar får ett helt intryck af honom sjelf såsom tänkare och personlighet.

Att stora svårigheter möta vid en sådan uppgift som denna, det veta vi väl; men nu, såsom ofta förr, då en belysning af nya epokgörande företeelser, en återblick på förflutna sådana, eller eljest ett uttalande i viktigare frågor varit påkalladt, hafva vi känt det såsom en förpligtelse att — i trots af all medveten och omedveten bristfullhet — taga till ordet, under afvaktan på att andra må göra det bättre.

Blotta försöket att göra Geijer tillgänglig för det yngre släktet är oss dessutom kärt och må här gälla hvad det kan såsom *ett* sätt bland många andra att fira den ädles minne.

Tagande vår uppgift så enkelt som möjligt, vilja vi dock ej stanna vid blotta referat. Vår afsigt är att hos Geijer samla de märkligaste satserna rörande ifrågavarande ämnen, sammanställa dem gruppvis, samt af det således funna göra de slutledningar och tillämpningar, hvartill det enligt vår uppfattning kan föranleda. Om åtskilliga uttalanden tagas med, som kunna synas ej höra till de förevarande ämnena, hafva vi i det föregående redan gifvit förklaringen dertill. Derjemte är att märka, att Geijer aldrig gjort dessa ämnen till föremål för särskilda afhandlingar, utan inlagt sina åsikter om dem i nästan allt hvad han skrifvit. Man får söka dem i hans historiska verk och filosofiska uppsatser, så väl som i hans tidskriftsartiklar om fattigvårdsfrågan, läroverksfrågan, m. m. Och man finner dem på samma sätt, som man finner kärnan i frukten eller — i den ofta hårdknäckta nöten.

Det mesta af vår framställning skall hänföra sig till de sist nämnda afhandlingarne, således till den tid, då Geijer — efter sitt så kallade affall — kommit till full klarhet öfver sig sjelf och sin uppgift. Först skola vi dock gå tillbaka till utgångspunkten för hans grundåsigt i dessa ämnen, hvilken åsigt förblef densamma, ehuru vidgad och frigjord, när han också på dem tillämpade den blott småningom uppdagade grundsats, som slutligen blef den medvetna lagen för både hans lif och hans tänkande.

I.

»Det finnes helgedomar på jorden, der ingen vågar annat än välsigna. En sådan är en moders kyska bröst.»* Med dessa ord inleder Geijer sina »Minnen» (Utdrag ur bref och dagböcker) och man kan säga, att han i dem och de derpå följande indirekt biktar sin uppfattning af qvinnan, äktenskapet och familjen. Denna hans uppfattning är fjerran från den, som antager att moderskapet »quand même,» tillkommet under hvilka förhållanden som helst, skulle vara nog att helga den, der förutan profana, eller fullända den, der förutan till sin liffsuppgift förfelade qvinnan. Lika fremmande är Geijer också för den motsatta åsigten, som menar att det äktenskapliga samlifvet besudlar den rena qvinligheten, och att således oskuld och kyskhet kunna finnas hos qvinnan endast så länge hon icke blifvit eller kunnat blifva mor.

För Geijer är den *kyska* modern helig, välsignad af barnet, som hvilar vid hennes bröst. Men med fasa tänker han sig barnet vid ett okyskt moders-bröst, »afladt i brånad, aflägsnad med vedervilja, kastadt på verlden med förakt,» sjelft oskyldigt, men en förbannelse för sitt upphof, sin fader! . . .

* Saml. skr. uppl. 1875 del. I. sid. 4. Geijers egna ord, ymnigt använda genom hela uppsatsen, äro försedda med citationstecken endast der, hvarest de kunnat anföras i obruten följd.

Hvarken naturdyrkaren eller asketen och lika litet anhängarne af den vanliga *laisser-aller*-teorien skola således kunna åberopa Geijer som stöd för sin uppfattning.

För honom är qvinnan likasom mannen, ett naturväsen, men förbundet med ett andeväsen och därför mäktigt af helig-görelse. Den sinliga lidelsen är i Geijers ögon hvarken en allmakt, som blott skall åtlydas, ej heller ett ondt, som skall dödas, utan den är en naturbestämmelse, som, adlad till kärlek och ställd under trohetens och kyskhetens värn, skall bilda grunden för äktenskapet. Och detta gäller hos Geijer alldeles icke endast qvinnan utan lika mycket mannen. Han nämner vid skildringen af ett brottsligt förhållande särskildt honom och den förbannelse, som drabbar fadern till det i oren lidelse aflade barnet. Tusenden känna den ej, säger han och frågar sig bittert: »*Huru länge?*»

Och icke nog härmed: hemmets lycka, barnakärleken, föräldravördnaden, fosterlandets välgång, ja hela folkets sjelfständiga tillvaro, stå för honom i närmaste inbördes sammanhang med, och är ytterst beroende af äktenskapets helgd.

Visa mig föräldravördnad (å barnens sida villigt gifven endast då, när den å föräldrarnas är förtjent) hos ett folk, säger han, och jag vill profetera det en lång framtid. »Alla seglifvade nationer ha tårt på denna oförstörliga lifsprincip.»

Hade Geijer rätt i dessa sina påståenden? och hvarpå grundar han dem? Äro de obevisade hypoteser, eller pröfvade och af erfarenheten intygade sanningar? Svaret på denna fråga lemna oss hans lif, främst sådant det skildras af honom sjelf i de nämnda anteckningarne.

»Jag tackar Gud», säger han der, »för de bästa föräldrar.» Minnet af hemmet ligger som ett solsken i hans bröst. Det är en fristad i hans innersta inre, der allt hvad våren och sommaren har ljufvigt, svalkande och vederqvickande ännu lefver. Stadslifvet, böckerna, dammet på den lärda stråkvägen

hafva icke kunnat utplåna detta minne. Det väljer fram ur sanden som en springbrunn i öknen.

Följer så beskrifningen på detta hem, en i all sin enkelhet rikare, skönare och mera haltfull bild af svensk natur och svenskt hemlif än någon annan förmått gifva.

Det bergiga elflandet, der jernet brutit bygd och hamrar klappa vid hvarje vattendrag; skogarna, der Olof Trätälja »går än i dag» och der svedjefall och kolmilor omvexla med ensliga torp och »många spilda vatten», och främst jernbruken om vintern, »skådespel af det hårdaste arbetes munterhet.» Dessa lågor ur djup af snö, vattnet forssande fram under hvalf af is; de tunga hammarslagen, som, i en natur, frusen till hvila, visa att människan är vaken; senkraft och svett i köld och drifvor; kol- och tackjernskörare med rimfrost i skägget; hästarne, gnäggande, med varma skyar ur näsborrarna; vimlet af folk och bestyr: det är, säger han, »en tafla ej blott att se utan en tafla att *lefva!*» Och hvem ville ej ha lefvat den med!

Ehuru allbekant, tvingar sig denna skildring in i allt, som skrives om Geijer. Äfven för en framställning af tänkaren och vetenskapsmannen har den befunnits oumbärlig; huru mycket mera då här!

Tegnér har skildrat en snarlik tafla i bunden stil; men för oss ligger det lika mycken poesi i Geijers korta, obundna strofer. Och han ger oss dertill äfven en bild af det *inre* hemlifvet, hvilket här också egde så mycket djupare betydelse som hemmet var hans eget, icke, såsom fallet var med Tegnér, en principals.

Så skildrar Geijer fädernehuset, åter upprättadt ur brytningen af det på de stora krigen följande betrycket, och föräldrarne der vårdande de åldriga farföräldrarna med aldrig tröttnande ömhet.

»Sällan», heter det, »såg man i ett hus motsägelsen mellan föräldramyndighet och deladt husbondevälde, mellan ålderns

vana att lydas å ena sidan, och de manliga årens sjelfrådig-
het hos en stark och ståndaktig karaktär å den andra, så lyck-
ligt bilagd genom den innerligaste barnsliga tillgifvenhet.
som här.»

Ännu ett annat frestande förhållande hade den Geijerska
familjen upptagit och dervid lyckligt bestått profvet, i det
också husmoderns närmaste anhöriga hade ingått i hushållet.
Huru de der togo sitt lif och fyllde sin uppgift, framgår bl. a.
af Geijers berättelse om mosterns stränga musiklektioner, från
hvilka *pojken* stundom rymde genom fönstret, men för hvilka
mannen ur djupet af sitt hjerta tackade henne.

Så se vi det gammaldags hemmet, enigt i arbete som lek,
och besjäladt af allvarlig gudsfruktan. Vi se välstånd råda utan
öfverflöd, gästfrihet öfvad i obegränsadt mått, och ungdomen
i sorgfri ysterhet tågande omkring i grannhället för att
göra musik, läsa högt och dansa, detta ofta tillsammans
med de äldre, hvilkas stora, värnadsvärda gestalter, deltagande
i ungdomens lekar, sedan alltid hägrade för mannens minne.
Det var ingen själ-lös glädje, säger berättaren; och ännu sedan
han sett sig vida omkring i verlden tänker han med beundran
tillbaka på den sant menskliga bildning, som lefde i denna
krets.

Alla de gamla svenska skalderna lästes der med beun-
dran; utländska skriftställare öfversattes från bladet af en
gammal vän, i afvaktan på att ungdomen hunne tillegna sig de
främmande språken. Hemmet likasom grannhällena voro fulla
af musik; och så fostrades i en vrå af verlden, »der vägen tog
slut», skalden och tondiktaren att röra strängaspelet i sitt folks
innersta, på samma gång som den blifvande forskaren, tän-
karen och fosterlandsvännen långsamt mognade.

Historien om den 18-årige Geijers första hemliga skrift-
ställareförsök (det af Sv. Akad. prisbelönta äreminnet öfver
Sten Sture d. ä.), framkalladt af förbittringen öfver ett oför-

tjent vanrykte, borde om icke vara i hvar mans mun, så dock i hvar mans hjerta. Berättelsen om de känslor, med hvilka det företogs, det jubel framgången väckte i hemmet när den blef känd, det sätt på hvilket den gamle familjevänner, med bordet till kateder, förkunnade svenska akademiens utsaga om den unge förf:n för vänkretsen, och, främst af allt, den första smekning sonen nu mottog af fadern, i det denne vid ett tillfälligt möte den lyckliga dagen sträckte ut sin hand och under tystnad tryckte den mot hans bröst — allt detta är oförgätligt för den, som läst det i ungdomens första brytningstid, och utgör en ungdomsläsning af den sundaste, mest styrkande art, som något hem kan önska sig.

Prof på den stämning, som rådde mellan syskonen i detta lyckliga hem gifver Geijers, äfven i andra afseenden märkliga bref till systemen i Upsala 1802. Han tackar deri för alla de bref systemen skrivit till honom under tre föregående år, utan att någonsin få ett svar. Han är viss att hon förlåter honom, ty han vet att hon älskar honom. Han skulle kunna bevisa henne denna sats på den lärda vägen, och dermed också bevisa att han är lärdare än hon. Men ehuru lärd har han ändå ej lärt att älska mer, vara trognare och bättre än hon. »Mycket kan man lära, ser du, filosofi, matematik, historia, dogmatik, och hvad det allt mer heter: det kan man lära; men föräldrakärlek, men syskonkärlek, men välvilja, trohet och mensklighet, det lär man ej vid någon akademi i världen, det lär man vid en systers, en fars eller mors bröst bättre; och den, som ej har lärt mer än att ha ett hjerta som älskar människorna, tror du ej hans vetenskap är mer värd än den, som hämtas ur alla föreläsningar och böcker? . . . Ser du således, vi veta bägge lika litet, ha bägge intet att högmodas öfver. Äfven därför bör du ju förlåta mig.»

Vi hafva nu funnit svaret på vårt spörsmål om grunden för Geijers i alla skiften orubbliga tro på familjens och hem-

mets höga betydelse och helgden af förhållandet mellan makar, föräldrar och barn. Vi veta att hans ungdomslif var grunden till denna tro, och att således de åsigtter han ur den samma härledde icke voro abstrakta hypoteser utan af honom sjelf genomlefda sanningar, hvilka sanningar han längre fram i ett lyckligt äktenskap och i det egna, af en ädel maka danade, hemmet ånyo skulle upplefva och sjelf förverkliga.

Huru han under loppet af sina historiska forskningar finner dessa sanningar i stort bekräftade, samt huru han senare gaf dem en allt större och mera allmängiltig tillämpning, skola vi i det följande visa. Här som eljest måste man dock, för att förstå Geijer ihågkomma, att religionen var »lifvet i hans lif,» att han var »en kristen på egen hand,» samt att begreppet om den menckliga personlighetens okränkbarhet, hvars målsman han blef, var för honom oskiljaktigt från tron på en personlig gud.

II.

En tanke, hvartill Geijer i sina senare skrifter med förkärlek återkommer, är den af motsägelsen i menniskans inre mellan gemensambetskrafvet och personlighetskrafvet, beroende och frihet. pligt och rätt. Att gifva klaven till lösningen af denna motsägelse ställer han som uppgiften för all högre samhällighet: äktenskapet, familjen, skolan, kyrkan. Det går dock långsamt. Inom familjen, der husfadern länge egde den hustru han köpt eller röfvat, liksom de barn hon födt honom, ses myndigheten i sitt första naturliga skick gifven. Deremot äro rättigheterna länge obestämda och beroende på godtycket. . . . Filosofien talar om medfödda rättigheter, men enligt Geijer äro *alla* rättigheter medelbart eller omedelbart förvärfvade, icke minst de så kallade medfödda. *För honom finnes rätten till, blott så vida han är ömsesidig.** För att blifva detta

* Läroverksfrågan 1838—39, del. III, sid. 235.

måste han inses och erkännas och härtill fordras arbete. Men det är icke makten och dess verktyg, »jern och blod», som uträttar detta arbete åt menskligheten, utan intelligensen, förnuftet, tanken. Denna *tankens renande inflytelse* är för Geijer en ibland mensklighetens största helsokrafter. Allt hvad som derigenom inträder i ett stort och ljust sammanhang förädlas och förädlar, och han betonar hurusom äfven det lilla får deri sanningens betydenhet.

Efter en jemförelse mellan det intelligentas arbetet inom materiens och inom andens värld, och en granskning af påståendet att tankearbetets fördelning på större områden skulle medföra minskning af dess resultat, säger han: »Lyckligtvis är förutsättningen i ena som i andra fallet falsk. Arbete lifvar arbete, ljus tändes af ljus. *Och liksom arbetets värde i allmänhet stiger med dess gemensamhet, så stiger ock den upplysning, som är ljusets arbete i menskligheten, i samma mån som flere blifva deraf delaktiga.* Ty, »tillägger han,» det finnes ingen enda människosjäl, som icke så vida är af sjelflysande natur, att de der infallande ljusstrålar ej skulle väcka nya. Skaparens *varde* om ljuset fortgår än.»

En gemensam och ömsesidig kunskap är upplysning. Upplysningen drifver till erkännande af menskliga rättigheter. Derförutan finnes ej rätt, eller uppenbarar han sig blott såsom makt och deraf härflytande nåd, ej såsom *rätt*. Det, som i början var på god tro antaget, eller genom myndighet beviljadt, förvandlar och renar sig till insigt och rätt. Men i samma mån som upplysningen sålunda växer blifva människorna allt mer beroende af hvarandra.* — Denna nödvändighet kan synas förskräckande, säger Geijer, men den är ingenting annat än intelligensens egen inneburna *lag*. Människan kan underkasta sig denna lag eller förneka den, förvandla dess verkningar till lyckliga eller olyckliga; men

* Läroverksfrågan 1838—39, del. III, sid. 236—37.

rubba dess giltighet förmår hon icke. »Fram går denna lag, som för människorna närmare hvarandra, fram går den oupphörligt, i tvedrägt om ej i endrägt, i hat om ej i kärlek, i ondo om ej i godo — civilisationens välsignelse eller förbannelse, allt efter som hvar och en förhåller sig till densamma. Men, tillägger Geijer, genomträngde i ett och samma ögonblick en rätt liflig känsla af denna sublima, allt menskligt förbindande nödvändighet i hela sitt djup det menskliga väsendet, — människorna vände sig om och igenkände hvarandra för bröder!»

Det stigande beroendet människorna emellan skall af *rättvisan ordnas*, af *sedligheten förmildras*, af *kärleken göras till ömsesidig vinning*. En sådan verkan kan man dock icke vänta af den blott juridiska eller borgerliga samhälligheten. Också finnes det andra högre former för det menskliga gemensamhetslifvet; Geijer kallar dem den *intelligenta*, den *moraliska* och den *religiösa* samhälligheten.

Intelligensens värld, ordnande och utvecklande sig ur den dunkla kaotiska förvirring, ur hvilken den först uppstått, för oss, för människan, för barnet, i den mån tanken inom hvar och en uppgår, kan Geijer icke utan häpnad och beundran betrakta. Hvad lag, ordning, mått och regel är, finnes och igenkännes öfver allt såsom en *högsta* tankes uttryck, ifrån de lagar, som styra verldskropparna, till dem, som i kunskap, rätt, pligt, kärlek och tillbedjan förena menskliga väsenden.* I hvarje jordiskt lif har tanken sin omloppstid, sin morgon och afton; men äfven de i natt sjunkna slägtenas tankar hafva ej med dem slocknat. »De bära, i de minnen och verk, som äro deras uttryck, också vittne om ljuset, ja de ha fångat det och återstråla det genom tidernas natt såsom från en egen stjernhimmel. Enslig läser gårdagens barn denna det förflutnas stjernskrift: *det är de dödas tankar*; likväl upp-

* Läroverksfrågan 1838, del. III, sid. 238.

lysa, röra, förvåna och tjusa dessa tankar liksom vore i dem en lefvande ande. *Och han är der*, emedan han förnimmes, kännes, förstås.» Derpå uppvisas huru den ande, som ännu dväljes i det jordiska lifvet, genom blotta sitt väsende, sig sjelf ovetande, kan yttra sådana verkningar. Ty blott hvad hon verkar genom handling *vet* menniskan egentligen. Det hon verkar genom hvad hon *är* (hvilket är summan och facit af alla hennes handlingar) *vet hon icke*. Och detta är likväl det egentliga, bästa af hennes väsende. »Sådana verkningar,» fortsätter förf:n,» *totalintrycket af en hel karaktär*, som de döda på detta sätt ännu utöfva, höra således till det bästa af hvad de lefvande äfven utöfva och är ingen de så kallade namnkunniga intelligensernas företrädesrätt. Det finnes intet i tysthet välsignadt minne, som icke verkar välsignande. Men en sådan verkan är öfver allt lifvets, ej dödens. *Också lefva de döde.**»

Geijer talar vidare om det borgerliga samhället såsom grundadt på öfverenskommelse och ordnadhet genom lag; han bestämmer förhållandet mellan denna påbudna lag och hvad han kallar intelligensens lag; och han visar huru den senare ej såsom den förra går ut på vissa handlingar, förbudna eller tillåtna, utan på *hela människans handlingssätt*. Den har naturligtvis karaktären af ömsesidighet, af gemensamhet, men dess bestämmelser hafva ett så oändligt rikt innehåll, att det ej med ord kan uttryckas. »Denna lagen, säger han, är därför också ej ett blott *vetande*; den är *mer*. Den är väl ett hos alla förutsatt samma vetande — *samvetet* — men detta är, såsom sådant, på en gång begrepp och känsla, hvaraf synes att vi här vidröra sjelfva det menskliga väsendets odelade rot. Karaktären af ett *helt*, enligt samvetets fordringar inrättadt, *handlingssätt*, är ej blott laglighet utan *sedlighet*, och då man talar om den *moraliska lagen*, menas dermed denna innerligaste af alla lagar, som uttrycker sig i sjelfva *sinnelaget*.»

* Läroverksfrågan 1838—39, del. III, sid. 239.

Här, fortsätter han, är den heliga källan af den *ursprungliga förbindelsen* mellan förnuftiga varelser, från de naturliga band, som förena familjen till dem, som omfatta ett folk. Dessa förbindelser öfvergå i det borgerliga samhället till rättsförhållanden, uttryckta genom öfverenskommelser, stadgade af lag. Så *äktenskapet*, så *folkförfattningen*. Sådana lagstadgar, ehuru oumbärliga, förmå dock blott svagt uttrycka väsentligheten af sådana, *hela personligheten omfattande* förbindelser, som de hvilka förena menniskan med *maka, barn, fädernesland*. Eller hvem kunde, säger Geijer på ett annat ställe, uppräknat alla de pligter, som förbinda makar, föräldrar, barn; om ej så, »att alla äro hvarandra skyldiga allt, ej den eller den bestämda pligten, utan personlig trohet.»* Sjelfva *sedelagen* kan snarare blott hänvisa till innehållet af dylika förbindelser än bestämma detsamma. Derfor *beder* man öfver sådana utsägliga förbindelser, eller förpligtar sig, med sinnet upplyftadt till alla varelsers upphof.

»Det är ett trohetslöfte. Men troheten i all förbindelse är hvad som väsentligast uttrycker all *sedlighets sanna karaktär*. Öfver detta förbindande i all förbindelse är det *gudsfruktan* som innerligast vakar.»

Den religiösa, den moraliska och den intelligentas samhälligheten inom staten äro förberedande stationer för mänsklig utveckling — de äro samhällets uppfostringsanstalter och tillika dess helgedomar: hemmet, kyrkan och skolan. De böra med vaket intresse omfattas af alla; men de hafva dock hvar och en sin egen afskilda och säregna representant, den *moderliga*, den *andliga* och den *verldsliga* läraren.

III.

Geijer varnar mot att så begrafva den religiösa sanningen i *tron*, som vore hon förseglad för *vetandet*. Vetenskapens

* Om feodalism och republikanism 1818.

Tidskr. för hemmet. 25:te årg. 5:te häft.

frigörelse från kyrkan är samma förvandling af subordination till koordination, som öfver allt upprepas. Jemte många olägenheter framgå häraf de höga sanningarne, att *en* är, i alla och öfver alla, att intet på jorden får sättas högre än det gemensamma gudsbelätet i människan, samt att sjelfva vårt gudsförhållande, eller i stort taget, hvad som ter sig för Geijer såsom den menckliga samhälligheten i Gud, förutsätter en utveckling till sjelfständighet.

Familjen betraktas såsom medelpunkt för den moraliska samhälligheten. Först och sist upprepar Geijer: *familjen är helig*; denna öfvertygelse upphör *aldrig* att vara grund och rot till all sedlighet på jorden.* Han kallar den religionens *hem* på jorden (ty religionen måste ock ha ett *hem* ej blott en *kyrka*). Gemenskapen mellan alla jordens folk kan vara och är både ett godt och ett ondt. Den är en *upphöjelse öfver fördomar*, som söndrat människorna, men tillika en *upplösning af öfvertygelseser*, som kommer människan att, lik den lösryckta näckrosen, kastas vind för våg. Då återstår för henne blott att slå ny rot i sitt eget väsendes djup och åter befästa sig i sin första borg och i de enkla, oskyldiga förhållanden, i hvilka naturen sjelf bjuder hand åt sedligheten. Hon måste beställa om sitt hus. På sin egen härd måste hon först tända den rena låga, hvars ursprungliga värme allena kan ge rätt lif åt alla menckliga förbindelser och af den oförvitlige husfadren göra en god medborgare. »*Familjen* är i närvarande brytning af menckliga samhällens fall och återbyggnad åter det vigtigaste element, på hvilket allt beror, liksom all odling med den begynte. . . . Och roten af denna rot åter är *äktenskapets helgd*, modern för all sedlighet på jorden. Der äktenskapet är förderfvadt, är allt förderfvadt hos ett folk. Der det är rent, eller renar sig, der befästes, genom de ljufvaste, heligaste band, mencklig ordning midt under den hotande

* Läroverksfrågan 1838—39, del. III, sid. 204.

upplösningen af alla borgerliga förhållanden. »Familjen är statens oförstörliga livsprincip; der den bibehållit sig såsom en fristad för sedlighet, trohet, tapperhet, der står mannen för sitt hus, omgifven, stärkt af hustru och barn, med handen sträckt mot vän, med vapnet sträckt mot fienden.»

Äfven i afhandlingen om fattigvårdsfrågan återkommer Geijer till familjens betydelse såsom den menliga samhällighetens A och O, som han förut talat om. I hans ögon är familjen ej blott det första, den är äfven det sista i samhället — detta i högre och renare mening än den blott feodalt legitima. Fastheten af den sociala garanti, familjens princip äfven på tronen ger, är, säger han, så stor att det konstitutionella konungadömet alltid skall förblifva en gräns, hvars naturlighet friheten, kanske mest efter sina utsväfningar, ledes att erkänna. Han erinrar med en hänvisning till Cicero, hurusom äfven den sjunkande antika friheten kastar en blick åt denna nödhamn, ehuru den saknade vilkoret för dess uppnående.* Han medger att vilkoret är svårt. Den konstitutionella monarkien beror i sjelfva verket, såsom all jemvigt inom frihetens verld, ännu mer på *steder* än på *lagar*. »Men all sedlighets rot hos ett folk är *familjens helgd*. Och för att respektera denna i det offentliga lifvet, fordras, att den framför allt skall finnas i det enskilda.»

»Huru menklighetens egen intelligenta, moraliska och religiösa samhällighet inverkar på alla de sociala gradationer, som den under sig innefattar, uppvisas sedan.* Att denna verkan är i visst afseende upplösande förnekas icke. »Men då det här icke är fråga om ett mekaniskt utan om ett levande, förnuftigt och därför i högsta mening organiskt helt, så är delen äfven nödvändigt ett helt för sig, nämligen under vilkoret af *harmoni*, ej af stridighet *med det hela*. Och der

* Fattigvårdsfrågan 1839, del. III, sid. 40.

* Läroverksfrågan 1844, del. III, sid. 241.

denna harmoni är tillstädes, genomtränger ock andan af det hela *renande* och *stärkande* alla de organiska delarne. »Så, säger Geijer, organiseras både familjen, kommunen och staten sjelfva allt bestämdare och fullkomligare, ju mer den högre och högsta samhälligheten uti menskligheten utvecklar sig. Detta gäller icke minst familjen. Äfven här genomtränger den högre samfundsandan och bestämmer allt renare makars, barns, tjenares förhållande efter grundsatsen af ömsesidig rätt och pligt. Det gäller isynnerhet om *äktenskapet*; en öfverenskommelse, som inför staten är familjens lagliga grund och som, genom makarnes allt mer erkända lika rätt, på en gång blir — om störd af rättskränkingar — upplösligare (d. v. s. de fall, i hvilka äktenskapsskillnad är laglig, blifva allt nogare bestämda), men just derigenom frivilligt kan blifva så mycket fastare.»

Visserligen erkänner Geijer, att köns kärleken är af tvetydig natur, såsom allt, isynnerhet hos den på krafter så rika men obestämda ungdomen. Den är enligt honom ett dubbelväsende, och hvilken sida deraf, som blir den förherrskande, är hvad som bestämmer graden af dess värde. Kärlekens *andliga* natur, säger han,* är lika afgjordt uppoffring af sig sjelf, och därför den högsta oegennyttan, som kärlekens *sinliga* natur är uppoffring för sig sjelf, den högsta egennyttan, d. v. s. begärets egennyttan. I allmänhet antager Geijer, att kärleken har mera den förra karaktären hos qvinnan, än hos mannen, hvars sjelfständighet är mera egoistisk. Derfor, säger han, är också ett af äktenskapets moraliska ändamål ett ömsesidigt utbyte af egenskaper, eller *qvinnans uppfostran till sjelfständighet, mannens till mildhet och ren kärlek*.

»Den kärlek, heter det i en annan skrift,» *som ej är fröet till alla manliga och qvinliga dygder* (ett utbyte af bägge sker, eller bör ske i äktenskapet), *är ingenting värd.*»

* Om falsk och sann upplysning. Tillägg 1842, del. II, sid. 97.

Äktenskapet har på en gång en *juridisk, moralisk och religiös* helgd och kan i sjelfva verket ej umbära någondera; ty äfven de lagstiftningar, som blott uppfattat det såsom ett civilkontrakt, förutsätta de andra högre betydelserna. Det är en för både rättens och sedlighetens upprätthållande nödvändig *objektiv* institution, hvilken, såsom en statens moraliska grundval, till sin giltighet och varaktighet ingalunda kan göras beroende af ett *subjektivt* godtycke.* Det objektiva i sedliga förhållanden är nämligen, enligt Geijer, just det i deras natur *ömsesidiga, gemensamma, allmängiltiga*, hvarigenom de äro upphöjda ej blott öfver den ena partens utan öfver bägge parternas, ja öfver allt enskildt godtycke. Äktenskapets institution är så mycket heligare, som det här, likasom vid en mensklighetens vagg, är fråga om kommande släktens väl eller ve. »Det står hvar och en fritt att inträda i en sådan förening eller icke. Det är de blifvande makarnes pligt att dess förinnan allvarligt pröfva sig sjelfva om de med kärlek kunna uppfylla de skyldigheter, som den äkta föreningen ålägger. Men vexlingen af tycken upplöser ingalunda föreningen, utan innehåller ett ondt, som pligtmessigt bör motarbetas och *kan* motarbetas — ty hvad vore menniskan, om hon ej kunde lära sig att älska sina skyldigheter? — så länge uppfyllandet af pligt i allmänhet, d. v. s. *egen och makans förbättring* är i äktenskapet *möjligt, ej längre*. Ty intet band gäller mot räddningen af en själ.» Mot teorien att »*det går an*» att afskaffa äktenskapet, eller upplösa det allt efter som det subjektiva tycket vexlar, på grund deraf att den kärleksfulla afsigten vore det enda, som gäfvade handlingen värde, protesterar Geijer med värme, påstående att enligt samma grund de största brott kunde rättfärdigas.

Den högre samfundsandan, säger han, verkar på en gång renande och stärkande tillbaka på de samhällsbildningar, utur

* Läroverksfrågan 1839, del. III, sid. 243.

hvilka den sjelf först utvecklat sig. Det är blott svärmeriet, som kan föreställa sig denna verkan såsom upplösande, så att, i den mån som den högre menkliga samhälligheten framträder, familjen skulle försvinna, då just motsatsen, nämligen att hon härigenom allt mera visar sig i sin äkta beskaffenhet, är sanningen.

För verkliggörandet af denna sanning måste menkligheten uppfostas.

Forts. i följ. häfte.

28. Sveriges första qvinliga filosofie doktor.

Den 26 Maj 1883 stod för första gången en svensk qvinna i den gamla gustavianska katedern, för att derifrån genom offentligt försvar af sin afhandling tillkämpa sig doktorsgraden.

Det var fröken Ellen Fries, filosofie licentiat af Stockholms nation, och ämnet för hennes afhandling var: Bidrag till kännedom om Sveriges och Nederländernas diplomatiska förbindelser under Karl X Gustafs regering.

Redan klockan 9 hade en mängd åhörare samlats i den så kallade mindre Gustavianska lärosalen, dit vederbörande funnit lämpligt att förlägga disputationsakten, men då man såg att antalet af intresserade blef allt för stort för att rymmas der, tågade man af till *stora* Gustavianum, — hvarest disputationen började klockan 10.

För dem, hvilka med sina sympatier omfattade saken och med en viss oro undrade, om detta qvinnans första beträdande af den akademiska banan skulle lyckas *så*, att det manade till efterföljd, blef fröken Fries' försvar en anledning till stigande belåtenhet.

Man märkte genast på henne att hon var *säker*, att hon i grund beherskade sitt ämne, och hennes första uppträdande ingaf åhörarne denna angenäma känsla af trygghet, som åtföljer hvarje offentligt uppträdande, antingen på scenen eller i talarestolen, hvilket preglas af den inre sjelftillit, som, äfven om den störes af litet yttre rädsla, dock alltid tränger fram till målet.

Opponenterna sparade henne icke, de togo sin sak allvarligt, och med stolthet kunna vi vitsorda, att ingen hänsyn togs till de ovanligare omständigheterna vid denna disputation. Invändningarne kommo, ömsom skarpa, ömsom småaktiga, ömsom skämtande, men fröken Fries bemötte dem alla lugnt och säkert, — om hon än icke var ofelbar, förstod hon dock alltid att skickligt och fintligt parera anfallen.

I tre timmar varade disputationen, och då dessa voro förbi, kunde alla de, som med deltagande följt gången af fröken Fries' försvar, lyckönska henne till en vunnen seger.

Under de påföljande dagarne var fröken Fries föremål för flere bevis på intresse och sympati. En särdeles vacker hyllning egnades henne onsdags afton den 30 Maj, dagen före promotionen, då studentkårens sångare samlades utanför professor Schéeles hem, hvilket fröken Fries och hennes föräldrar under dessa dagar gästade, och genom afsjungandet af flere stämningsfulla sånger bragte henne en gärd af beundran och aktning. Det var någonting egendomligt gripande i dessa toner, en ande af frihet och ungdomlig entusiasm ljöd genom de sånger, som så ofta besjungit qvinnan, men hvilka nu för första gången klingade till ära för qvinnans arbete och sjelfständighet. Det var sent på qvällen, sommarnattens ljusa skymning höljde Odins lund, der skaror af menniskor stodo lysnande; fönstren, framför hvilka sångarne stannat, voro öppna och visade rummens upplysta bakgrund. Då sången var slut, höjdes ett lefve för fröken Ellen Fries, Sveriges

första qvinliga filosofie licentiat, en viftning med näsduken från fönstret svarade härpå, hvarefter sångarne tågade bort under afsjungandet af »Glad såsom fogeln». Långe hörde man dessa toner i den tysta sommarnatten, ända tills de slutligen dogo bort i fjerran. —

Dagen derpå, d. 31 Maj, egde promotionen rum. Äfven då fick fröken Fries emottaga ett bevis på sina kamraters sympatier, i det hon på morgonen uppvaktades af Stockholms nations seniorer, hvilka till henne öfverlemnade en praktfull blomsterbukett.

Med anledning af det stora antalet närvarande jubeldoktorer firades promotionen i år med en del af den forna högtidligheten, som allt sedan 1877 varit afskaffad. Platsen för ceremonien blef dock icke kyrkan, som förr var brukligt, utan Carolinasalen.

Ett strålande solsken badade den gamla lärdomsstad, låg som ett ljushaf öfver Carolinabacken och föll i vexlande dagar öfver de många trädgårdarne och parkerna, hvilka nu stodo i sin skönaste vårskrud med den skiftande, saftiga grönskan och fogelsången klingande ifrån träd till träd. Den känsla af vår och lycka, som genomströmmade naturen, blandade sig med morgonens feststämning och gaf den liksom en relief af jubel och ungdomsglädje. I Odins lund och kring Carolina Rediviva vimlade skaror af nyfikna, vänner och bekanta möttes och helsade på hvarandra och de, åt hvilka biljetter till inträde i Carolinasalen utdelats, skyndade att intaga sina platser.

Klockan 11,15 började klockorna från domkyrkan att ringa och processionen, som samlats i Konsistorium, satte sig nu i gång, framskridande genom Odins lund. Utanför Gustavianum slöt sig den församlade studentkåren dertill.

Fröken Fries hade icke följt processionen från dess samlingsplats, utan inväntade den vid Carolinatrappan. Då tåget nalkades, gick hon emot det och, omgifven af mängdens ny-

fikna blickar och helsad af de gamla jubeldoktorerna, hvilka med ett vänligt, ridderligt småleende blottade sina hufvuden för den unga qvinnan, intog hon den för henne afsedda platsen i ledet — allt med samma lugna, osökta, qvinligt blyga hållning, som utmärkt hvarje hennes offentliga uppträdande.

Nu rörde sig processionen uppför trapporna, folket, som väntat utanför, strömmade efter, och ett doft, sorlande brus, uppväckt af ekot från de hundratals stegen, drog uppför stenväggarna, medan de fylliga, veka harmonierna från Mendelsohns marsch, hvilken nu uppstämdes i salen, ljödo som triumftoner mot den inträdande processionen.

Vid dessa toner skred tåget fram mot estraden och de för hvar och en bestämda platserna intogos. Sedan tystnade musiken och professor Cleve besteg tribunen. I egenskap af promotor höll han först ett sedvanligt vetenskapligt föredrag. Då detta var slut, stälde han sitt tal till de vördnadsvärda gråhårmän, hvilka infunnit sig för att emottaga jubelkransen och hvilka med sin närvaro så mycket bidrogo att försköna och högtidliggöra akten. Derefter skedde bekransningen, medan musiken ånyo stämdes upp och ett kanonskott dånade för hvarje krans som utdelades.

Professor Cleve vände sig nu till de filosofie licentiater, hvilka stodo i begrepp att mottaga doktorsgraden, och erinrade dem om betydelsen af de insignier som åtfölja den, ringen, kransen och diplommet. Nu ljöd ånyo musiken, en och en gingo promovendi förbi tribunen, promotor höjde kransen, skottet dånade, sakta och högtidligt fästades lagern på deras hjessa och ringen och diplommet lemnades dem.

Fröken Fries var den tredje i ordningen. Då hon besteg estraden, märktes en rörelse bland åhörarne, några gjorde ett försök att, som en hyllning åt den första svenska qvinna hvilken emottog den filosofiska lagerkransen, resa sig upp, men till följd af den skygghet och oföretagsamhet, som, då

det gäller att visa sina känslor, utmärka de nordligare folken, satt man orörlig qvar och uttryckte sin entusiasm med endast varma, tårade blickar, — hvilket därför icke hindrade att deltagandet var lika stort och upprigtigt. Fröken Fries sjelf tycktes vara djupt rörd, ehuru hon fullständigt beherskade varje utbrott af denna rörelse.

Då ceremonien var slut, tog promotor ånyo till ordet och yttrade sig dervid om det betydelsefulla i denna dag, då för första gången en svensk qvinna fått emottaga doktorsgraden, härigenom bevisande till hvilken frihet och jemnlighet med mannen qvinnan så småningom höjt sig.

Derefter uppstämdes ånyo Mendelsohns marsch, åhörarne strömmade ut ur salen och processionen aflägsnade sig. Nedanför Carolinatrappan hade studentkåren stannat och afsjöng nu till jubeldoktorernas ära »Vårt land» och »Integer vitæ». Sedan man åhört sången och de hjertliga ord, med hvilka öfverhofpredikanten Nordenson tackade därför, skingrades man åt olika håll. Fröken Fries följdes af sina promotionskamrater till sin bostad.

Till middagen samlades ånyo promovendi jemte åtskilliga af deras slägtingar och af akademistaten. En glad, angenäm sinnesstämning, en liflig omvexling af tal och skålar rådde under denna fest, som varade till sent på qvällen, då man skildes åt under allmän belåtenhet — och denna dag, som gifvit fröken Fries så många högstämda intryck, så många vexlande, rika känslor, var blott ett minne, men ett minne som aldrig glömmes, som lefvande och oförändradt följer genom lifvet.

Detta minne skall emellertid icke blott för hennes egen skull vara henne kärt, vid det skall äfven fästas tanken på hvilken betydelse hennes framgångsrika studier ha i historien om qvinnans utveckling. Det har nämligen visat sig, att en qvinlig begåfning, med klokhet och utan öfveransträngning

använd, fullt lika lätt som den manliga tillegnar sig äfven den högre grad af vetande, som man hittills på så många håll ansett olämplig för qvinnan. Det har äfven visat sig, att de fria studierna, långt ifrån att menligt inverka på qvinnans fysik, tvärtom, då hennes själ är liflig och kunskaps-törstande, harmoniskt och normalt utveckla henne, — ett påstående, som skärpes derigenom att fröken Fries som barn och mycket ung var sjuklig, och först under de senare åren vunnit helsa och styrka.

Utsigten till en friare och mera tillfredsställande verksamhet för qvinnan tyckes oss genom det prof, fröken Fries så lyckligt genomgått, betydligt vidgad. Framtiden börjar att te sig ljusare; den fond af qvinlig intelligens, som under århundraden legat bunden, skall så småningom lösas och finna lämplig användning. Alla dessa frågande, sökande qvinnor, hvilka af nutidens skeptiska forskningsande uppskakats ur den gamla, traditionella undergifvenheten, alla dessa af sysslöshet och tomhet uttråkade qvinliga existenser ha blifvit påvisade ett mål, hvarefter de kunna sträfva. Ingen qvinna bör hädanefter känna sig till öfverlopps, — vetenskapernas fält är omätligt, der behöfvas alltid arbetare. Äfven ur praktisk synpunkt kan en akademisk grad icke vara annat än gagnelig, utsigterna till arbetsförtjenst böra blifva flere, då till lärarin-nor qvinnor med akademisk bildning företrädesvis måste bli eftersökta. Vi tänka härvid mindre på goss-skolorna, — ehuru inga förordningar finnas, som hindra en qvinlig fil. doktor att söka lektorat vid en goss-skola — utan särskildt på den qvinliga ungdomen, för hvilken det bör vara af stor betydelse att få sin undervisning af personer af deras eget kön, hvilka, på samma gång de ha qvinnans erkända förmåga att undervisa och lätthet att förstå barnets själslif, icke gifva mannen efter i bildning.

Huruvida antalet af dem, som komma att efterfölja fröken Fries på den lärda banan, blir af någon betydande storlek, är vanskligt att göra förutsägingar om. Till tröst för dem, hvilka anse att qvinnans rättighet att tänka och studera är liktydigt med familjelifvets undergång, är det väl ändå troligt att qvinnans käraste verksamhet i alla tider skall blifva hemmet, — men den som af en eller annan anledning icke eignar sig deråt, som drifves åt annat håll af en osläcklig törst efter vetande, af en mera forskande och vidt omfattande blick än hemmets lilla krets kan tillfredsställa, — hon skall hädanefter icke behöfva gräfva ned sitt pund. —

Ellen Fries är född 1855 och dotter till öfversten i generalstaben Patrik Fries och hans hustru Maria Borgström.

Hennes första steg på studiebanan utmärkte sig icke för någon disciplinär hållning; likt de flesta intelligenta barn lekte och pratade hon sig till sina första kunskaper. Som hon var sina föräldrars enda barn och dertill ömtålig och sjuklig, blef hon ett beständigt föremål för deras både andliga och fysiska omvårdnad, vistades jemt i deras sällskap, hörde deras samtal, hvilket allt i förening med hennes tidigt vaknande intelligens gjorde henne brådmogen, och hastigt hos henne utvecklade detta starka sjäslif, som man ofta påträffar hos kroppsligt svaga barn.

Då hon var 11 år gammal reste hennes föräldrar utomlands, och under ett och ett halft års tid vistades hon och hennes mor i Schweiz, der hon började sina första skolstudier.

Vid hemkomsten till Stockholm inskrefs hon i fröknarne Åhlins pension, af hvilken hon nu genomgick de högre klasserna. Efter 3 1/2 termins studier i Wallinska skolans nybildade gymnasieafdelning tog hon våren 1874 studentexamen vid Stockholms gymnasium, tillika med tre andra unga flickor. Endast fyra qvinnor hade vid denna tidpunkt aflagt maturalitetsexamen.

Följande år vistades hon utomlands, hufvudsakligen i Paris. Hon arbetade under detta år icke mycket på att utveckla sig i den riktning hon sedan gått; men hon lärde sig språk, utbildade sig i estetiskt afseende, besökte museer, utställningar, teatrar, etc.

De två följande vintrarne tillbragte hon i hemmet, sysselsatt dels med egna studier, dels med gifvandet af språklektioner. Hösten 1877 inskref hon sig i Stockholms nation. Hon var då 22 år gammal, ett faktum som, med den lyckliga utgång hennes examen haft, ger ett stöd åt den åsigtten, att studierna vid universitetet idkas med större framgång, om de icke börjas vid allt för unga år.

Med undantag af några kortare uppehåll i Stockholm vistades hon fyra terminer i Upsala, egnade sig der hufvudsakligen åt språkstudier, och tog våren 1879, den tredje i ordningen af svenska qvinnor, filosofie kandidatexamen.*

Sedan fortgingo hennes studier hastigt, säkert, framgångsrikt, ända tills hon d. 24 Februari 1883 aflade licentiat-examen i följande ämnen: historia, statskunskap och nordiska språk, — och den 31 Maj denna vår emottog hon, som redan är nämndt, lagerkransen, såsom belöning för sitt väl fullbordade arbete.

Hur hon kommer att använda sina kunskaper, i hvad riktning hon ämnar verka, vet man ännu icke; framtiden skall utvisa det. Men man har rätt att vänta någonting af henne; det allvar och den sanning, som besjälat henne, skola alltjemt följa henne och låta en gagnarik och verksam framtid inlösa det löfte hon nu gifvit.

M. R.

Tillägg:

Professor Cleves anförande vid promotionen 1883, då den första svenska qvinna mottog fil. doktorskransen.

* De qvinnor, hvilka förut tagit denna examen, voro fröknarne Betty Pettersson och Hedvig Bergius.

Sedan promotor till de unga doktorerna å fakultetens vägnar uttalat lyckönskningar, yttrade han följande:

»Mitt värf såsom filosofiska fakultetens dekanus är nu slutadt, men jag tillåter mig för egen del tillägga några ord med hänsyn till den betydelse, den i dag försiggångna promotionen synes mig ega. Det är nämligen i dag första gången en svensk qvinna vid en svensk högskola emottagit den högsta lärdomsgraden, och jag ser deri ett stort framsteg i kultur. Jag tror nämligen, att qvinnans ställning i samhället är en säker gradmätare på civilisationen. Denna sats må synas mindre hållbar, då man tager i betraktande qvinnans ställning under den antika odlingens blomsterperiod, men jag tror dock att den kan försvaras. Väl är det sant, att antiken visste att ur marmorn mejsla skönhetsideal, som ingen följande tid kunnat uppnå. Väl är det sant, att antiken kunde konstnärligt behandla tankens uttryck så, att den alltid ansetts i detta hänseende som ett möster. Men allt detta utgör endast kulturens yttre, dess skal. Kärnan i all odling, individens som samhällets, ligger i dess etiska halt, och se vi antiken ur den synpunkten, bleknar dess glans.

Maskstungen i sin innersta rot föll den antika odlingen för en ny och lifskraftigare kulturform. Den kristna kulturen innebär, i skarp motsats till den antika, erkännandet af människovärdet, så mannens som qvinnans. Men huru många århundraden ha ej förflutit, innan denna stora princip kunnat arbeta sig fram!

Det är först i detta århundrade, då den fria forskningen alstrat en friskare lifsluft och fostrat högre anspråk på sjelfständighet och oberoende, det är först i denna vår tid som qvinnans berättigade kraf på likställighet med mannen och på erkännande af hennes människovärde kunnat med framgång göra sig gällande.

Man har haft svårt att inse och inser säkert icke alltid ännu, att qvinnans själ har lika stort behof af odling som mannens, om ock, till följd af naturens ordning, i allmänhet för *andra* ändamål.

Man föreställer sig, att qvinligheten skadas af en högre bildning, men detta är endast en fördom. Erfarenheten har icke (åtminstone icke i vårt land) bekräftat farhågorna och skall säkert icke göra det, ty ett odladt vett kan ej förnedra, blott adla den sanna qvinligheten.

Den promotion, som i dag har egt rum, innebär ett bevis att qvinnan kan, om hon vill, med framgång täfla med mannen äfven på det område, som denne hittills ansett såsom uteslutande sitt, lärdomens och vetenskapens. Detta faktum bör öka aktningen för qvinnan, den grund, på hvilken samhällets elementarorgan, familjen, och följaktligen samhället sjelft bör bygga, om ej föruttnelsens frön der skola finna näring.»

29. Höst.

(Et poem i hverdagsdragt.)

Af *Parvus*.

Sommetider gör man brud paa skik og brug paa hellige dage og gaar sig en tur fra morgenen af i den friske luft fremfor at sidde i den kvalme kirke mellem en tætpakket mængde.

Benedikte havde fulgt sin mand ud paa en saadan vandring i Söndagsmorgens glade stilhed. Selv stod hendes hu kanske mere til den vante kirkegang. For nogle maaneder siden havde de mistet det eneste lille barn, deres ægteskab havde skjænket dem, og kirken var bagefter det sted, hvor orgeltonerne bragte hende til at græde, og hun udelukkende fik svælge i sin smerte. Ak, alt var blevet hende saa forandret; livets lyst varede saa kort, og sorgen var saa forfærdelig, naar den kom. Hos unge, friske hjerter, som har holdt noget rigtig dyrebart, lært at elske det, lært at kjende pligten overfor det og været villigere til at ofre for det, jo mere denne fordredes dem, hos dem falder en slövhed, et stövgraat slör over alt det, som er igjen, naar dette kjæreste, hvorfor der er ofret saameget, alligevel falder ud af livets rækker, og man maa savne det. Saaledes ogsaa med den ganske unge kone efter den lille guts bortgang. Og saa frisk hun var i sin sjæls grund, saa ung og livskraftig, saa var der nu en ubeskrivelig vemod udbredt over hende, som ikke var overspændt eller hindrede, at hun i sit væsen ikke var ganske naturlig, men laa som et drag af smerte i de brune öines tause blik, som en sky over hendes pande og som et graat

stænk over den bløde, varme mund. Det var en moders sorg og savn og længsel.

Men han havde trukket hende med ud. »Kom, Benny, lad os styrke os ved en tur», havde han sagt. For den, som arbejder hele ugen stridt og vedholdende, er Søndagen den velsignede dag, hvor tanke og legeme faar röre sig frit, lyde sine indskydelser, stille sin egen flugt. Og fra hans studenterdage var söndagsmorgenerne glade minder, som man nu burde friske op igjen. Han trængte at gjense alle disse utallige enkeltheder, planter, træer, stene og bække, farve og lyd, som tilsammen danner skoven og yder enhver sin opmuntring uden persons anseelse. En mand, som skal værge ikke alene sig selv, men ogsaa andre, kan ikke föle svaghed i sin sorg. Han maa bære den paa brede skuldre, med mod og fasthed, og for ham er da intet nödvendigere end at komme ud og röre sig, bruge sin ungdom og sin kraft og föle, at han eier den. Og den morgen var det, som han trak veiret dobbelt dybt, som han rettede sin ranke skikkelse og strakte sine lemmer og var nærvædet att slaa ud med armene, springe, hoppe, gymnastisere som en gutunge for rigtig at faa luft for den styrke og det livsmod, som saalænge havde ligget kuert, men nu under den friske lufts paavirkning svulmede og bröd frem af tungsindet og mattelsen. Og munden gik paa ham i etvæk ved siden af den friske, smukke, men tause hustru.

I September er al gjæring over: *)

»frugten erstatter for blomsternes duft.»

Solskinnet er tyndt, glasklart, blænder og troldgjör ikke, naar det viser sig, farverne skiller sig ud fra hinanden og staar fint og energisk mod hinanden, og luften er saa rolig, tör, næsten stillestaaende, som om den var fængslet med fine traade til de ubevægelige trægrupper og det flade, grønne i engbunden; og den lidenskabsløse, fjerne himmel skifter

*) Gjæring = jäsnung.

svagt farve, klarner og overdækkes, eftersom det kan falde sig, udenat vise tilbøielighed til at dele nogen af jordens sorger.

Men denne paradisiske intettiltrængende tilstand er ikke uden afbrydelse. Ligesom hos mennesket afløses den af de tilslørede dage, da taagen vælter ud af alle himlens og jordens porer, fugter og gjennembløder alt. Og træerne gulner langsomt, græsset faar en skuffende saftighed i farven, mens mulden løser sig op til søle, og roden raadner væk. Det er höst allerede, faar man skjønne; og alligevel er luften saa inderlig blød og fin, saa fugtig styrkende, saa ren og saa udgjæret frisk. *)

Det var ikke frit for, at hun gjorde en tungsindig bemærkning om dette, og den forekom ham saa berettiget og overensstemmende med den stilling, de var i, at han pludselig forstummede og blev ganske trang om hjertet. Han saa til siden paa hendes tungsindige profil, paa det tilslørede öie, paa hendes sorte dragt, og en ubeskrivelig vemod blandet med omsorg for hende opsteg i ham. Han havde draget hende med ud forat adsprede hende, faa det slör löftet, som laa over hendes pande og maaske modtage af hende det pust af livsmod, han begyndte at længes efter. Og saa havde han fört hende ud i en natur, hvor höst, oplösning, taage og död bölgede, og alt det, som trykkede hende, blev hende forestillet ligesom i et speil. Mon han ikke heller skulde ladet hende blive i kirken; kanske hun der havde havt det bedre.

»Det er dog smukt», sagde han tankefuldt, mens han pegte over den stubbede mark mod et par lunde og krat, som hinsides aæn dannede mellegrundten mod den lave granklædte aas bagenfor. »Det er dog smukt! Se paa farverne, saa dryppende fugtige, overflödige og stærke, og modsætningen mellem jordens sortbrune, seige og lundens lyse, friske. Og dog saa fint! Dampen eller taagen derborste om lunden og

*) Udgjæret = afgjæret, gjæringen er sadt.

Tidskr. för hemmet. 25:te ärg. 5:te häft.

nedover aasen er saa dæmpet og blød i tonen og se de bare, skyggeagtige toppe, som dukker op over løvet. Og løvets egne fine og rige farver! Det er den rene stemning. Det er værd en maler, det er værd en digter, det er værd at sees og indsuges helt ind i sjælen af to levende, forstaaende mennesker, som Du og jeg! Kom, Benedikte, saa gaar vi over jorden*) derhen. Der maa det være godt at være. Det er altid et forsøg værd.»

Hun var altfor vant fra deres barndoms og ungdoms dage til at følge ham i mark og skov, til at hun egentlig gjorde nogen indvending. Desuden vilde hun gjerne være der, hvor han var, og ageren var kanske ikke saa fugtig endda, som den saa ud. Og saa forlod begge de unge velklædte og vakre mennesker den slagne landevei og satte med raske skridt over jorden i en skraa linje ned mod aaen. Komne derned, opsøgte de det tilgængeligste sted, og med en staur, han med adskillig anstrengelse rykkede op af agerbunden, hjalp han først sig selv og siden hende paa nogle store stene over aaen. Saa var de over paa den anden side, hvor det herlige fandtes; hvor alt var saa dryppende fugtigt, at hun maatte løfte kjolen op med begge hænder forat komme igjennem det høie græs. Lunden selv hang over dem paa en liden afsats, jordbunden dannede, og bestod af birk, asp, hassel og smaakrat med høit, halvraaddent græs og bregner og store, lumske stene iblandt, hvor firben**) og orm maatte trives. Den var altsaa ikke tilgængelig. De stod stille og saa op paa den. Den var rigtig gulnet, rødlig vissen i bladhanget, vaad og glinsende kold, og alligevel, naar man vænnede sig til at se tingen paa nært hold, interessant og tiltalende i sin simple følgerigtighed, som naturen altid er. Hun tænkte paa et Dorésk eventyr, hvor lyset strømmer blankt og levende fra alle blade paa træerne i den fortryllede skov, og hvor græs og smaabuske arter sig med en hemmelighedsfuld indgriben i den storartede

*) Jorden = den inhegnede, opdyrkede mark. — **) firben = ödla.

spænding, som besjæler det hele: hvem, der skal seire, sorg eller glæde, liv eller død?

Han derimod var rigtig i sit es. Han saa sig om til alle sider, plystrede en opmuntrende melodi, lettede paa hatten og kløede sig beroligende i sit krøllede issehaar. Derpaa vendte han sig med et spørgende udtryk til hende.

»Taalder Du at være her», spurgte han. »Bliver Du ikke vaad paa fødderne og forkjølet, mener jeg?» lagde han til ved hendes spørgende blick.

»Endnu ikke», sagde hun, »støvlerne er bare fugtige udenpaa — og desuden kan jeg nok være der, Du er.»

»Ja, saa sætter vi os ned paa en sten her, for jeg maa rigtig nyde dette sted. Jeg er bestandig saa vel tilfreds, naar jeg er midt inde i naturens hjerte og ser, hvorledes processen gaar for sig. Jeg er ikke doktor for ingenting.»

»Forresten er Du vel mest entusiast og naturven.»

»Digter, maler, ung mand, sympathetisk gemyt eller hvad Du forresten vil et dannet menneske skal være,» svarade han. »Midt udaf dette raa, vaade, slimede, om Du vil, det visne løv og den tunge luft, slaar der saadan en urkraft, en saadan duft af kjernesundt muld imod mig, at jeg bliver formelig drukken. Blodet bliver ligesom mere rødt og varmt i aarerne paa mig. Jeg føler mig saa glad og saa stærk og i pagt med det muld der, at jeg føler dette korte sekund som ett helt liv. Naturen er tilfreds ved sin høstlige tilstand; den er saa glad ved at gaa tilhvile, træerne at afklædes sine blade og urterne at udstrø sin frugt, visne og dø, at man kan ikke blive tungsindig derved. De har været saa virksomme alle sammen, dag og nat fra vaaren og til nu, saa ustanselig i bevægelse fra top og til rod, luft og vand og jord, varme og kulde, at nu smiler de mere, end de græder ved tanken paa den stilhed og den søvn, som skal følge ovenpaa. Jeg tror, jeg vil være ligesaa glad, naar jeg engang mæt af dage

og udbrugt skal til at dö. Det eneste, som det gör mig ondt for, er den visne gren paa det levende træ, som et eller andet ulykkestilfælde har skilt ved livet, og som nu ikke kjender hverken arbeidet eller hvilen, hverken sætter blad, blomst eller frugt!»

De havde sat sig under et langhaaret birketræ, just hvor en anden lund stødte op til den første. Længere borte saaes en tredie, overalt det samme rolige, lidenskabsløse billede, men en smuk, stille stemning, hvori de to under birken passede saa vel ind. Hvad ham angik var det ikke ofte, hans af naturen fyrige sind kom til frembrud; det blev lagt baand paa af hans praktiske bedrift, og han omgikkes det selv med megen varsomhed som en gave, han ikke vidste, om den var ham til gavn eller skade. Kun hun kjendte det. Hun vidste, at hans sjæl var grund-poetisk. Hun vidste, at et slag af en eller anden beslægtet stemning paa denne klokke kunde fremkalde en lang, dyb og vibrerende tone, som gik gennem hele hans væsen og sang ud gennem hans ord. Og hun vidste, at saadan en sanger var han og intet, som det. Men nu kom dette hende ikke saa nær; hun følte sig ikke længer lykkelig ved det, og det var ikke solen, som kunde adsplitte den tunge sky.

»Det kan være sandt og smukt nok for Din fantasi, Simon,» sagde hun, »men hjertet har ogsaa sine krav».

»Men det, som hjertet mættes af, er ikke det ogsaa en livskraft», sagde han. »Ak, Du tager det, som om der ikke var kjærlighed til foruden den, som var hos vort lille barn. Medrette skulde Du, hvis Du vilde være ung og stærk og sand i Din kjærlighed, elske ogsaa at miste, for det er jo vor lod selv at forlade og forlades, og vi burde være tilfredse dermed.»

»Du har selv været saa bedrøvet», sagde hun sørgmodig. »Du har intet hellere villet end kalde ham tilbage til livet

igjen og fylde den tomme plads i vort hus og i vort hjerte. Ingen af os har savnet ham saaledes, som Du. Men jeg sørger, fordi jeg med al min flid, al min kjærlighed ikke kunde redde ham, ikke kunde faa beholde ham. Det er min magtesløshed overfor skjæbnen, døden eller Guds vilje, som ligesom har lamslaet mig og knust mit haab. Og det er paa det, jeg sørger. Jeg troede, at kjærlighed formaaede alt; jo mere, jeg kunde elske, jo fjernere skulde farerne være mig. Nu kan jeg jo, trods min kjærlighed, miste alt, hvad jeg har, trods mit eget varme, levende hjerte kan jeg selv miste livet.»

»Ja, var det Din bestemmelse, saa döde Du,» sagde han. »Havde Du udrettet Dit arbejde, direkte eller indirekte udfyldt Din opgave, fik Du orlov og gik bort til de övrige sjæle; men endnu kjender Du ikke den opgave, som er stillet Dig. Foreløbig maa Du da overvinde Dig selv og Din magtstjaalenhed og leve og leve glad, trods Du ikke synes, Du har noget at leve for —»

»— Jo — uendelig meget —», afbrød hun, »men ikke saameget, som för. Da var verden mig kun to, og alt andet sunket i glemsel.»

»Du elskede os formeget og alt andet ikke, Benedikte,» sagde han. »Men husk, vi er dele af et hele, vi lever i og med det og modtager livskraften af det. Jeg forsikrer Dig, jeg kan ikke sørge længer. Mit döde barn kan jeg ikke glemme, og *et* saar har jeg faaet, som bestandig vil minde sig; men en vissen gren paa ett levende træ kan jeg ikke være, saa dybt er skaaret ikke — min höst er over — og derfor er der en spire til nyt mod i mig, som har ligget og sovet saalænge og nu kommer frem, og ny trang til at skabe nyt, til at virke, til at arbejde og udrette alt, hvad jeg kan i naturkraftens og kjærlighedens navn, de to magter, som lever i og udenom os. Og saaledes skal det blive ogsaa med Dig.»

»Maaske, hvis jeg var som Du«, sagde hun. »Du er som lærken. Du synger om noget bagenfor skyen, men da kan ikke jeg synge. Om jeg skulde klæde denne natur i ord, vilde jeg betone afskeden, det, som bliver borte for en. Taage-sløret om granskoven deroppe kunde i mine öine være livets aander, som tog farvel med skoven, og hvad de har besjælet derinde, forat overgive det til kulde, sövn og död. Resignationen kan jeg forstaa, fortvivlelsens mod til at kjæmpe og ikke give sig over, kan jeg ogsaa tænke mig, og den pligt, man har at opfylde ved at leve, den vil jeg heller ikke undrage mig. Men skulde den *livsglæde*, Du taler om, være sandhed for mig, og gjennemstrømme mig, saa maatte jeg faa tilbage, hvad jeg har tabt. Jeg maatte faa nyt liv, nyt haab, det, som ligger i vaaren. Jeg maatte begynde at elske paanyt og tro, at min kjærlighed var berettiget. Det er ikke let at forklare — jeg er en jevn natur; — jeg föler mig ikke, som Du, beslægtet med verdensaltet; jeg er mere skabt for samfunds- og familielivet, til at forstaa og föle mig tiltalt af, hvad der er mennesker eget. — Men forat være lykkelig, maa jeg ikke staa fattig og ensom og se fremtiden i de kolde öine. Jeg maa være rig paa menneskeligt liv omkring mig, min tilværelse være udfyldt af et menneskeligt væsen; jeg maa have det om mig, som tilhörer mig, og som medrette skal til forat fuldkommengjøre mit væsen og mit begreb om tilværelsen. Og det kan ingen, som mit barn, gjøre. Det var en del af mig selv. I det laa virkelig den fremtidsbane, jeg skulde betræde, og som var min. Jeg behövede ikke at gaa udenfor mine forestillingers kreds eller være abstrakt forat se det. — Og nu er alt tomt og öde!»

»Saa ganske tomt er det dog vel ikke«, sagde han og rakte hende haanden. »Vi lever dog sammen, og Du ved, vor kjærlighed har engang kunnet overvinde alle hindringer, hvorfor ikke ogsaa denne tomhed?»

»Vor kjærlighed gjør, at jeg ikke er ganske ulykkelig», sagde hun og saa paa ham med de brune, sanddru öine, »— at jeg tör leve og haabe paa haab —»

»Blot en gnist af haab, Benedikte, om en vaar, saa kommer den. Haab!»

»Ja — men intet er mig klart endnu, Simon. Jeg ved ikke, hvorledes forklaringen eller forstaaelsen hos mig vil blive; hvorledes jeg endnu skal blive lykkelig. Om Du vil, saa er det hos mig, som her i hösten omkring os — man aner et lövspring og ser kun lövfald! Men der maa tid til. — Og desuden er det sjælelige ikke saaledes, som det naturlige. En anelse kan jo bedrage, den er ingen vished. — Og jeg ved ikke endnu, om jeg har kraft til at haabe og gjøre haabet til virkelighed. — Og lykken kommer jo ikke af sig selv, man maa gjøre sig værdig til den —»

Hun reiste sig.

»Men et, skjönner jeg, er galt, og det er at ruge over sin sorg og ikke ville vide af andet end den. Og derfor vil jeg nu slutte mig nærmere til Dig end för. Jeg tror, jeg nu forstaaer Dig paa en anden maade. Du er saa opmuntrende; Du er saa uopslidelig; Du er saa stærk; og skjönt Du tror paa löfter, mens jeg alene paa det reelle, det, jeg holder i min haand, er Du dog mere moden for sorg og udover sorg, end jeg tænkte. Jeg kunde fristes til at tænke paa Polykrates' ring. *) — Du har givet det kjæreste fra Dig, og trods savnet föler Du Dig rig og glad:» — Nu kan ingen af guderne misunde mig længer», tænker Du. »Hvad jeg har igjen, min oprindelighed, min mandige natur, kan de ikke tage fra mig; og selvom jeg dör, dör jeg ikke. Mit arbeide gaar ind i den store sum af kamp for lykke og lys» — mens jeg ikke har lært endnu at give villig!»

Hun stod og saa paa ham, med det dybe, blide smil som i gamle dage. »Simon! Du er lykkelig — selv »uden skjorte!» —

*) Se fortællingen om »Shahen og den lykkelige.»

Maatte jeg blive ligesaa ydmyg og tro mod min opgave, som Du!»

»Meget lykkeligere end mig skal Du blive», sagde han og reiste sig ogsaa. »Mine baner gaar saa langt og sammen med saamange, mens Din kreds nok er bestemt inhegnet, men Din alene.»

De gik nedover og tiltraadte tillbageveien. Han hjalp hende atter over, og de kom igjen over agerrenen og hen paa landeveien; men dennegang var hun vaad paa födderne og paa stövlerne sad tunge jordklumper fast, som de bestræbte sig for at pynte sig fri for.

»Ved Du!» sagde han, da de fortsatte vandringen hjemover, »naturen har altid gestaltet sig for mig i billeder, hvori jeg fandt besvarelse for mine tanker. Se der — den lunden derborte, som behersker den lange skraaning ned mod landeveien, ser Du den svage kam af græsvold, som løber bortover til siden? Nu er her taaget, ogsaa udsigten. Men paa den volden stod, sad og laa jeg afvexlende en Septembereftermiddag, mens jeg som temmelig ung læste til examen artium. Jeg havde det saa smaat, var saa trykket af næringsssorger trods min unge alder, at jeg langt mere end nu fölte livets og situationens alvor. Og saa skrev jeg digte og historiske afhandlinger — min fantasi var i bestandig bevægelse, og jeg trakterede ivrig piano og var ret, som det var, stærkt forelsket, — jeg var igrunden saa blöd endnu. Den eftermiddag havde jeg netop faaet brev, som — jeg husker ikke, hvem det var fra eller hvad det var om — havde bragt mig ud af folderne — og saa samlede jeg ikke længer oldnorsken og latinen, men tog hatten og styrede ud. At være ude saadan alene og ligge saa lang, jeg var, med hænderne under hovedet og se op paa skyerne, som drev hen over mig, og föle vinden puste paa mig og höre fuglenes stemmer — det var mine lykkeligste öieblikke, hvor alt nag og al trældom og uvished

om fremtiden dunstede bort, og jeg følte og saa og inddrak alle farverne, lyset og lydene med hele den kunstneriske trang og modtagelsesevne, jeg besad. Mit hjerte blev saa stort og saa taalmodigt og taknemmeligt og glad. Og jo mere kjed jeg var, kan jeg sige, jo mere indtrængende kunde farver og lys og lyd og jeg tale med hinanden. Gud følte jeg mig i speciel rapport med. Om Du vil da — saa stod jeg der paa græskammen, agerrenen, og saa udover fjorden, saa omkring mig, saa paa himlen, og hjertet blev mere og mere blødt og vemodigt i mig. For endda der er adskillige aar siden dengang, har jeg ikke oplevet saa skjøn en eftermiddag. Solen var ved sin nedgang, men laa alligevel og blundede borte i nogle silkeagtige streif, som under dens lys fik det zarteste, det overjordisk skjæreste lyserøde stænk, Du kan tænke Dig — og saa de farver paa træerne! Jeg søgte at dele dem i skala, men jeg mangler ord forat sige, hvilken forskjellig, fin antydning af en tanke de forskjellige træers forskjellige farvebrydning gav dem. Det var igrunden i musik, hvis det var i noget, jeg kunde udtale det. Og nede ved søkanten laa den store hovedstad og det kuperede terræn med de spredte huse ligesom brogede stene paa et broderet tæppe — nei, det forslaar ikke — tæppet var fjeld, skov, eng og lund, saa fint indsprængte mellem hverandre og saa deilig belyste — Du kjender det jo! Og udenfor laa fjorden og kysterne; den første som smedet af sølv; hvert et punkt hvilte som naglet deri; mens kyst og øer var indhyllede i en fugtig, dirrende lysgraa dis, hvori et punkt alene var belivet: i en af smaa øerne i nærheden af Sandvigen *) tindrede det som en diamant — og kun i denne ene.

Mig tiltalte dette billede meget. Jeg havde læst mine klassikere og var selv stærkt idealist. Og saa rart det høres:

*) En af Kristianiafjordens alias Bundefjordens mange viger, bekendt for sin skjönhed.

Bærumsaaserne og fjorden havde jeg altid sat i forbindelse med de klassiske egne og »das alte romantische land.« Idag syntes jeg, at just paa en saadan bred bane var det, de store aander, som havde erobret verden, havde toget ud mod livet og friheden og just paa en saadana dag fik man længselens vinger til, at bære sig afsted paa den, bort over sølvspeilet og til det forjættede, blaanende land, hvor alt det, menneskene har længtet efter, er at finde og findes af dem, som naar did.

Men jeg var bunden og lamslaaet og laa her og maatte lade de andre stræve afsted.

»Du dör«, tænkte jeg, »udenat opnaa noget af alt dette.«

Da fik jeg just öie paa diamanten derude, som tindrede saa klart, og enten Du tror det eller ei — jeg fölte pludselig, skjönt ikke bestemt, at landet ikke var over aaserne der eller henad sølvspeilet, men i mig selv. Jeg var selv manden, som skulde erobres for mig selv. Jeg var selv löftet og idealet — smil ikke, det var ikke paa nogen selvisk maade — tværtom. Jeg blev saa andagtsfuld. Jeg fik ligesom först nu öie paa, at synet paa alt beroede hos mig selv, og det var mig selv, jeg skulde vinde. Hele mit hjerte hang ved diamanten derude, og for et öieblik var jeg med i den store skare, som styrede over sølvspeilet ud mod frihed, lykke og lys.

Men med al min entusiasme har jeg ikke været af dem, som har villet nære mine illusioner. Jeg var bange for at abstrahere mig fra det sande og sunde, som det allerede dengang begyndte at gaa op for mig, var det ideale, det værdifulde. Jeg reiste mig og styrede forat vinde oversigt over mig selv hen i den nærliggende sköv, hvor der var en lund, som jeg i denne paa skjönhed saa rige egn bestandig havde sat saamegen pris paa at betragte.

Men her — jeg taler sandt — kom jeg ind i en ny, forunderlig verden. Lunden laa lidt höit, og engstykket foran

var igjen omgjærdet og indhegnet i en videre kreds af en bred arm af granskov. Det hele lignende en have, men en fortryllet have; thi ikke et træ, ikke et blad, ikke et straa rørte sig. Fra skigarden omkring engen stod jeg og saa op mod lunden. I denne farverigdom, denne festlige pynt, det stille, kolde, kloge, som gjorde træerne saa personlige som levende skikkelser og her omgav mig som en garde, blev det mig klart, at enhver nuance var et udtryk for en tanke i det store billede af höst. Aspens her blodrøde, der karmosinrøde og hist bløde graagrønne var den blødende, dybe længsel, som har de stærke farver og alligevel kan fortone over i alle andre, lindetræerne, som frembød sig i en dragt af blade som udhamret guld, stod ydmyg sig frembydende som offervilligheden selv, og birkens dryssende gule var den blide selvforlemmelse, de rosenrøde nyper var de ömme kys — og de purpurrøde berberisser de trofaste løfter, som var blevne holdte. Farverne stod som prægede med uudslettelige træk, ikke strömmende, men klart udskilte fra hinanden, selv i overgangene, under det magiske, lange lys og den blaa, höie, smilende himmel. Og da solen sank dybere, og en svag dunst af skumring steg op over lundens kroner, og det var, som om de strakte sig og trak slöret nedover sig, og det perlede i duggen og en underlig hvisken strög henover mig ind mellem de dæmrende skygger, luften blev saa lys i det fjerne og de rödmende skyer gled tilside i horisonten og lod en lys rand komme frem over skovens mørke grønne — da löstes ogsaa det ban, som havde hvilet over mig — og jeg hviskede med en hymne til kjærlighedens pris — endda jeg frös — den kjærlighed, som er udgjæret, mæt, lys og höi og ikke længer ved af tab eller sorg eller smerte, fordi den har glemt alt, hvad der er bagved, og selv er afsked.»

Benedikte vendte sig pludselig og slog armene omkring ham
 »O Simon», sagde hun.

30. Sophie Germain.

(Insändt.)

Tiden omkring franska revolutionen är en på minnesvärda personligheter särdeles rik tid. De nästan trängas om hvarandra, alla dessa statsmän, naturforskare, filosofer och vittra författare. Visserligen finnes der äfven ett stort öfverflöd på personligheter, hvilka man helst skulle vilja glömma; men deröfver må man åtminstone ej förundra sig, ty ännu aldrig hafva några i verldshistorien så viktiga sidor som dessa skrivits blott af goda andar, ännu aldrig hafva några för tillfället så nya idéer som den tidens dansat in i verlden blott öfver rosor. Den stora striden, som gäller menniskorätt, jemlikhet ock upplysning, är ofta het, den föres ofta på lif och död. Det onda är alltid med liksom det goda, och det är just derföre, som segrarne äro så dyrköpta, det är just derföre, som striden aldrig tyckes vilja taga slut. Franska revolutionen är blott en hufvuddrabbning i denna strid, och blef den än blodigare än många andra, så få vi trösta oss med, att den blef mera afgörande än många andra. Hela den tidens Frankrike med alla sina bästa krafter, allt sitt snille, all sin vetenskap, all sin litteratur var med om den, och alla lastens och grymhetens odjur kommo till liksom för att göra det så svårt som möjligt. Höga och låga, unga och gamla voro med, och hvad som är särdeles betecknande för rörelsens utbredning är, att qvinnorna i en så ovanlig mängd och på ett så ovanligt sätt deltog deri. När allt går sin jemna gång, då glömma qvinnorna så lätt, att lifvet är mer än dans och löje; men i farans stund, när något mer än vanligt är på färde och tiden manar alla

att vara på sin vakt, då visa de, att äfven de kunna arbeta, försaka och hellre falla än vika. I vårt stora grannrike i öster, der kanske snart 1789 skall finna sin like, hafva vi ett nytt exempel derpå. Bland nihilisterna finnes ju ett stort antal qvinnor, och efter hvad man kan förstå, hålla de ut på sina poster, huru farliga de än äro, lika modigt som någon.

En del af franska revolutionens qvinnor hafva satt en outplånlig fläck på sitt minne genom sin ytterliga lättsinnighet; men genom hvilket mod, hvilken hänförelse för sanning, frihet och upplysning hafva ej andra utmärkt sig! De voro både med ord och handling med på alla områden, der striden stod, vare sig i det offentliga eller enskilda. I deras salonger diskuterades ej blott af deras manliga gäster, utan äfven af dem sjelfva lagförslagen och beskattningsfrågorna, och deras mest välkomnande leenden skänktes ej åt de högst uppsatte, utan åt vetenskapsmännen, filosoferna och skalderna. De studerade gerna filosofi och läste ifrigt encyklopedisternas skrifter. Till slut blef väl denna lärdom mera en modesak än en allvarssak; men till att börja med eftersträfvade de den säkert ej blott »til lyst».

Den qvinna, åt hvilkens minne vi här vilja egna några rader, utmärkte sig visserligen hvarken på politikens blodiga fält eller salongernas glatta tiljor, men man skulle dock kunna säga, att hon intager ett värdigt rum bland »franska revolutionens qvinnor». Hon utmärkte sig på ett område, der det ej går mycket bullrande till, der arbetet går sakta och tyst, och hon har derföre blifvit jemförelsevis litet känd; men hennes framgångar äro derföre ej mindre ärofulla, och i hennes lif ligger något revolutionärt liksom i så många andras af hennes landsmanninnor. Hon använde sina krafter i vetenskapens tjänst, i matematikens och filosofiens, och hon opponerar sig derigenom mot den gamla fördomen, att qvinnan ej har något på det området att göra; hon vänder sig mot alla

dessa, som mena, att i lifvets stora fälttåg qvinnorna blott skola bilda musikkåren och öfverlemna den allvarsamma striden, sjelfva arbetet, åt männen. Bland de anlag, som man minst gerna velat räkna till qvinnans, är väl anlag för matematiken, och dock kom Sophie Germain, så godt som utan lärare, i matematik derhän, att hon i franska vetenskapsakademien täflade med den tidens utmärktaste matematici, och den tiden var kanske rikare på framstående matematici än någon. Man påminne sig blott sådana lysande namn som Legendre, Lagrange, La Place, många andra ej att förglömma.

»En gång är ingen gång», säger ordspråket; men om än Sophie Germain står allt för ensam för att öfvertyga oss om, att qvinnorna i allmänhet taget kunna liksom männen hafva anlag för matematik, så kan man dock ej neka till, att hon genom sina framgångar manar andra att försöka. Om blott några af alla dessa qvinnor, som finna tiden odrägligt lång, ville för ombytes skull studera litet matematik, skulle de kanske till slut finna nöje deri, ryktet om deras orediga hufvuden skulle kanske så småningom blifva tvunget att tystna, och om de än ej för matematikens problem glömde modets mera svårlösta och inkrånglade, så skulle de kanske åtminstone lättare kunna lösa dem.

Sophie Germain föddes i Paris den 1 april 1776,* således midt i den vilda oro, som föregick och förberedde revolutionen. Voltaire hade då i det närmaste slutat upp att slunga

* Källor för den följande framställningen äro hufvudsakligen: *Oeuvres Philosophiques de Sophie Germain suivies de Pensées et de Lettres inédites et précédées d'une notice sur sa vie et ses oeuvres par H:te Stupuy*, Paris 1879; samt den hos Michaud utgifna *Biographie Universelle* (Suppl. T. 65, Paris 1838). Jfr. Biot i *Journal des Savants* mars 1817 samt Gertrand s. st. maj 1879.

sina bitande satirer öfver världen, och oskulden skulle snart med honom mista en väldig försvarare; Diderot, encyklopedisternas hufvudman och materialismens främste store förkunnare, hade för ett par år sedan slutat sin allt för mycket tadelade lefnad, och Rousseau, som ensam höjde sin röst mot tidens öfverförfining och veklighet, skulle snart tystna. Men hvad de sagt och gjort, genljöd nu som lifligast i allas hjertan, och de glada förhoppningar om den allmänna ordans afhjelpande, med hvilka folket följt Ludvig XVI och Marie-Antoinette på tronen, försvunno för hvarje dag. Sophie Germainns föräldrar, Ambroise-François Germain och Marie-Madeleine Gruguelu äro föga kända; man vet blott så mycket om dem, att man kan förstå, att äfven i deras hem de nya, revolutionära idéerna gynnades. Fadren var guldsmed och tillhörde den frihetsälskande bourgeoisien, som högeligen gillade Turgots kloka reformförsök. När riksständerna 1789 för första gången på 175 år sammankallades, var han med som deputerad för staden Paris samt deltog i borgarståndets beslut att bilda en nationalförsamling och gifva riket en ny författning. Såsom medlem af konstituerande församlingen uppträdde han ett par gånger på tribunen, första gången vid ett förslag rörande diskontkontoret, då han förde köpmännens talan. Vidare vet man ingenting med säkerhet om honom, utom att han en tid var en af direktörerna för banken. Af några tryckta bref till Sophie ser man, att hon hade en syster. Detta är allt.

Man kan tycka det vara underligt, att ej Sophie Germain kom att dragas med in i de farliga politiska strömhvirflarne, som uppslukade så många af hennes bäst begåfvade landsmanninnor; men för sådana strider, som då utkämpades på Paris' gator och i folkförsamlingarne, tyckes hon aldrig hafva haft lust, och det påstås till och med, att det var för att slippa tänka på de allt mer och mer frambrytande oroligheterna, som hon började sysselsätta sig med matematik. När

revolutionen utbröt, var hon ej mer än tretton år, men hon begrep dock redan då ställningar och förhållanden så mycket, att hon gissade, det den började stormen ej skulle sluta snart och att den skulle blifva särdeles våldsam. Vara med i den ville hon ej, men hon ville ej heller spela den i farans stund värsta af alla roller, nämligen den overksamme åskådarens, och därför sökte hon med ifver efter något, som skulle kunna leda hennes uppmärksamhet och tankar från bullret. Hon genom-sökte sin faders bibliotek och fann der en dag händelsevis »Matematikens historia» af Montucla. Bland de djupsinniga, lärda saker, som der funnos upptecknade, fann hon den sago-lika berättelsen om den ryktbare matematikern Archimedes' död vid hans fädernestad Syrakusas intagande genom romarne. Berättelsen om, huru han, lutad öfver några i sanden ritade cirklar, hvarken märkte, att staden öfversvämmades af fienderna eller att hans eget lif var i fara, var just något som slog an på hennes ungdomliga fantasi. Så glömma allt, som utomkring tilldrog sig, det var just hvad hon ville.

Utan lärare, utan någon annan hjälp än böcker tog hon sig nu för att studera matematik, hvarvid hon fick börja med de allra första elementerna, efter som hon aldrig förut läst något sådant. Man kan förstå, att härtill fordrades utom naturlig begåfning en aldrig tröttnande energi, och hon arbetade dag ut och dag in och nätterna i ända, när ej dagarne ville förslå. Då hon ej hade någon undervisning, fick hon naturligtvis gissa sig fram till en stor del, tog således ofta miste och fick gå tillbaka igen; men huru svårt det än var, höll hon dock modet uppe. En ytterligare och ej så liten svårighet blef, att hennes familj med all kraft sökte hindra hennes studier. Säkert fruktade de väl, att hon genom det oupphörliga läsandet skulle skada sin helsa; men dessutom kunde de ej förstå, hvad alltsammans skulle tjena till. Hvad skulle väl en flicka kunna hafva med matematik att göra? Den

skulle ju för henne ej blifva till ringaste nytta, menade de. När ej öfvertalning ville hjälpa, försökte de tvinga henne att afstå derifrån. Men mot hennes vilja förslog det ena lika litet som det andra, och till slut måste de låta henne följa sin böjelse. Det *skulle* gå, menade hon, och det gick också. Det dröjde ej särdeles länge, förr än hon kunde börja studera differentialkalkyl; men den dagen, då hon kunde börja dermed, den var också så obegripligt glad, att hon aldrig kunde glömma den. När Hannibal med sin här gått öfver de snö- och ishöljda alperna, kom ned till de leende dalarne vid Po och såg Italien ligga utbreddt framför sig, då kände han sig säkert så stolt och segerviss, som någonsin en hjälte kan göra; och den sextonåriga fransyskan måtte hafva haft en liknande känsla, då hon kommit öfver matematikens elementer och med hopp om att kunna förstå differentialkalkyl såg Cousins lärobok ligga uppslagen framför sig.

Men ju mera någon lär, desto större anledning får han att lära ännu mera. På den tiden skrefvos ju de flesta vetenskapliga arbeten på latin, naturligtvis derföre att de på så sätt skulle vara lättare tillgängliga för hela den lärda världen, i hvilken alla näst sitt modersmål bäst förstodo det språket. Men Sophie Germain hörde ännu ej till den lärda världen, och hon kunde heller ej det gamla romarespråket. Att hon aldrig skulle komma fram utan genom latinets krångliga port, förstod hon snart, och hon måste således försöka att komma igenom den, hon måste lära sig latin. Det var en svårighet, som hon ej tagit med i beräkningen, och den tvingade henne att en smula sakta farten på sitt älsklingsområde. Någon lärare kunde hon af en eller annan orsak ej få; men hon hade ju redan förut förstått att genom ihärdighet och en god vilja taga sig fram på egen hand, och fick försöka på samma sätt nu. Hon kom också snart på denna enskilda väg till målet. Såsom belöning hade hon framför sig sett studiet af Newton

och Euler. Newton uppfann ju, såsom bekant är, samtidigt med Leibniz differentialräkningen, och ännu på den tiden, i början af 1790-talet, ansågs väl med rätta hvad Newton själf skrifvit i ämnet för något af det viktigaste som fans.

Sålunda oupphörligt sysselsatt med matematik hade Sophie Germain verkligen lyckats att förhålla sig lugn gentemot revolutionens fasansfulla strider, de strider nämligen som gälde konungavälde eller folkvälde, höger och venster, girondister eller jakobiner, Danton eller Robespierre. Men allt detta var blott en sida af det hela; den andra sidan, den striden som gälde tro eller förnuft, vidskepelse eller upplysning, den kunde hon ej i längden förblifva oberörd af. Man kan väl stänga sig inne från andra människor, men man kan aldrig slippa sig själf, och människosjälén är ett rike för sig, der det äfven kan gifvas revolutioner, der det äfven kan gifvas strider emellan det gamla och det nya, och dessa strider kan man icke rymma ifrån; ja ju mera man stänger sig inne, desto svårare kunna de blifva. Med begäret att komma till ro och klarhet inom sig själf följer en längtan att få veta, om ej dessa tusende frågor, som storma fram mot och om hvarandra i ens eget inre, äfven framstält sig för andra och huru dessa då löst dem. Så blir det åter nödvändigt att söka andra, och frivilligt eller ofrivilligt är man snart åter midt uppe i vimlet igen. Ingen räknekonst har ännu varit tillräcklig för att räkna ut, huru det skulle kunna gå till att i längden draga sig tillbaka från världen med dess intressen. Detta insåg slutligen äfven Sophie Germain, och hon insåg äfven, att ingen människa kan lefva endast på matematik. Hon började studera historia och andra vetenskaper. Encyklopedisternas skrifter läste hon naturligtvis såsom alla den tidens mera framstående qvinnor, och att hon äfven tänkte öfver dem, visade hon mot slutet af sin lefnad. Matematiken glömde hon dock ej. Sedan École polytechnique blifvit inrättad, började hon taga lektioner för *Fourcroy* i kemi,

men tog samtidigt undervisning i matematisk analys af en annan af professorerna vid samma skola, nämligen den såsom matematiker så ryktbare *Lagrange*.

När polytekniska skolan 1794 inrättades och fick sin ovanligt väl valda samling af lärare, var vår lilla fransyska aderton år. Hon lefde i en tid och en omgifning, der allt och alla utvecklades med en till och med i Frankrike ovanlig hastighet, men det dröjde dock ej länge, förr än hon började blifva bemärkt. Bland eleverna vid den nyssnämnda skolan hade det blifvit en sed, att då kursen var slut, hvar och en öfverlemnade åt sin lärare de anteckningar och iakttagelser han gjort och just för det ändamålet samlat till en liten uppsats. Sophie Germain hade äfven gjort sådana anteckningar, och fastän hon varit endast privat elev, skickade hon dem till *Lagrange* men under pseudonymen *Le Blanc*. *Lagrange* fann dem ovanligt skarpsinniga och väl skrifna. Han berömde dem offentligen, och sedan han gjort sig underrättad om, hvarifrån de kommit, fick författarinnan i honom en vän och en god rådgifvare vid fortsättandet af sina studier.

Att en flicka och dertill en på tjugo år så der plötsligt uppträdde och visade sig ega sådana kunskaper i matematik, att till och med en *Lagrange* skänkte henne sitt beröm, var något så ovanligt, att till och med herrar professorer förvånade sig. De så kallade lärde började intressera sig för henne, togo gerna hvarje tillfälle i akt att göra hennes bekantskap och tillbringade en och annan afton hos henne under lifligt samspråk i hvarjehande ämnen. Detta sällskap bidrog mycket till att utveckla hennes tankar och idéer, och isynnerhet behöfde hon nu ej sakna hjälp och råd för sina matematiska problem. Från denna lärda omgifning spred sig intresset för henne äfven till andra, och efter det hon förut tillbringat sina dagar i största tillbakadragenhet i sitt hem, blef hon nu eftersökt och välkomnad öfver allt. Hennes kon-

versation var så liflig och originell och hade ofta en sådan anstrykning af poesi och hjertlig godhet, att ingen, som samtalat med henne, kunde annat än skänka henne sin sympati och beundran.

Men, skall nu säkert mången fråga, förvreds ej ett sådant der »litet flickhufvud» af all denna beundran? Glömde hon ej snart bort allt annat under betraktande af denna berömmets lager, som vänner och fränder täflade om att fläta kring hennes tinningar? Detta blef dock ej fallet. Det allmänna erkännandet verkade på henne blott så, som det rätteligen borde göra, nämligen såsom uppmuntran, såsom en sporre till vidare ansträngning, och ej minst derigenom visade hon sitt värde såsom människa: hon visade att hon ej arbetat blott för äran. När en för sina kunskaper i grekiska särdeles utmärkt ung man *d'Ansse de Villoison* hade till hennes ära skrivit verser, först på grekiska och en gång senare på latin, blef hon mycket förtörnad. De förstnämnda måste han lofva att bränna upp, och hon hade helst sett, att äfven de andra fått gå all verdens väg, men de voro, då hon fick kunskap om dem, just i färd med att tryckas i *Magasin encyclopédique*, som utgafs af A. L. Millin, och hon fick derföre nöja sig med *d'Ansse de Villoisons* hedersord på, att han ej mera skulle befatta sig med lofsånger till henne. Han uttryckte för henne sin ledsnad öfver att hafva så mot sin vilja sårat henne, under det han ej anat, att hon var så »ytterligt blygsam».

När *Legendre* 1798 hade utgifvit sin *Théorie des nombres*, studerade hon den, och en brevexling började mellan henne och författaren. 1801 utgaf *Gauss* sina *Disquisitiones arithmeticae*, och strax grep hon sig an med dem. Hon gjorde en mängd undersökningar öfver det slags analys, han der användt, tillämpade den på några enskilde fall och generaliserade vissa af honom framställda speciella satser, samt skickade detta alltsammans, nedskrifvet under den gamla pseudonymen, till professor *Gauss*, öfvertygad, såsom hon skref, att han välvilligt

skulle vilja lemna några råd och omdömen åt en »amateur entoussiate» af den vetenskap, han sjelf idkade med så utomordentlig framgång. Gauss trodde sig märka, att monsieur Le Blanc var mer än en blott amatör, och i sitt svar till henne säger han, att han med särdeles stort nöje läst de saker, hon skickat honom. »Jag är glad», skrifer han, »öfver att matematiken i er förvärfvat en så skicklig vän», och ett af bevisen hon der framställt hade behagat honom »extrêmement». De brevexlade sedan, och Gauss skickade henne sina skrifter, men först långt senare fick han af en händelse och på ett ganska komiskt sätt veta, hvem pseudonymen tillhörde. När 1806 Fredrik Vilhelm III af Preussen stred för den sista smulan af sjelfständighet och oberoende, som Napoleon dittills värdigats lemna honom och hans land, men som han nu tänkte göra en ända med besatte fransmännen Braunschweig, der Gauss för tillfället befann sig. Sophie Germain kom då att att tänka på samma berättelse från Syrakusa, som haft så stort inflytande på riktningen af hela hennes lif, och hon blef i högsta grad oroad för sin tyske vän i matematiken. Hon skref till en vän af sin familj, en general Pernety, som då ledde belägringen af Breslau, och bad honom i de mest bevekande ordalag, att han skulle göra sig underrättad om Gauss. Pernety skickade en officer till Braunschweig för att å hans egna och Sophie Germains vägnar fråga efter den lärde professors befinnande. Officern träffade honom vid bästa helsa och i god ro, men Gauss blef högst förvånad öfver den vänliga förfrågan, ty han hade ej äran känna, påstod han, hvarken general Pernety eller mademoiselle Germain. Generalen hade nämligen i brådskan glömt att till officern säga namnet Le Blanc i stället för Germain. När Gauss slutligen fick klart för sig, huru saken förhöll sig, tackade han Sophie Germain i de vänligaste och för henne såsom människa och matematiker mest smickrande ordalag.

Fastän Sophie Germain redan vid tjugo år vann anseende för sina insigter i matematiken, hade hon dock ännu vid trettio ej skrivit något, som hon funnit värdt att låta trycka, eller offentligen gjort någon nytta med sina kunskaper. Huru oppositionell och huru fördomsfri än qvinnan må vara, så kan det dock hända, att hennes uppträdande på de områden, som vanligtvis räknas för männens, uppskjutes så länge som möjligt; ty om hon än ej hindras af den opinion, som vill hålla henne tillbaka, så finnes åtminstone ingen opinion som drifver henne framåt, och vanan utöfvar en väldig makt öfver alla sinnen, man må försöka huru mycket som helst att komma ifrån den. I sådana fall är det slumpen, som tycks taga saken om hand, eller också, ifall man ej vill tro på någon slump, är det en högre makt, som skickar någon särskild händelse, hvilken drifver på och kommer henne att glömma all hänsyntill småsaker

En sådan der manande och upplifvande händelse var det äfven, som dref Sophie Germain att i lifvet använda de krafter, hon af naturen fått och sedan så framgångsrikt uppöfvat. Den tyske fysikern och fonetikern, den nyare akustikens grundläggare, *Chladni* hade gjort den intressanta upptäckten af de efter honom benämnda klangfigurerna. Han hade upptäckt, att om en skifva af något elastiskt ämne genom strykning mot dess kant med en stråke försättes i vibrationer, så att en ton låter höra sig, så delar den sig hvad svängningen beträffar i afdelningar eller rutor af hvilka två närliggande alltid svänga i motsatt riktning och skiljas af hvilande knutlinier. Han visade detta genom att strö sand på en metallskifva och sedan försätta denna i vibrationer, hvarvid sanden delade sig i rutor, som voro olika allt efter skifvans beskaffenhet och det sätt, på hvilket strykningen gjordes. I Tyskland hade dessa hans experiment gjort mycket uppseende, och 1808 kom han till Paris för att göra sin upptäckt närmare bekant äfven der. Dessa figurer bildades naturligtvis

efter någon bestämd lag, men ingen hade ännu kunnat finna den. Napoleon, inför hvilken Chladni äfven anstält en förevisning, beklagade, att den matematiska lagen för dessa vibrationer ej ännu blifvit funnen, och han föreslog, att franska institutet skulle utfästa ett extra pris för den, som visade klangfigureernas beroende af skifvans och anslaget olika beskaffenhet. Prisdömare blefvo La Place, Lagrange, Lacroix, Malus och Legendre, och ämnet lydde: »Gif den matematiska lagen för elastiska ytor och jämför den med erfarenheten.» Alla, som förstodo den högre matematiken, togo nu saken om hand såväl för dess egen skull som för äran och priset, men deras ifver mattades betydligt, när Lagrange förklarade, att han ansåg omöjlig lösningen utan att först hafva uppfunnit en ny kalkyl. Sophie Germain misströstade dock ej. »Min bästa lärare, jag förtvivlar ej alls om framgång» skref hon till Lagrange; och efter att hafva gjort en oändlig mängd experiment uppsatte hon en ekvation och skickade den 1811 till institutet. Prisdömarna funno ekvationen oriktig, äfven om de ville antaga samma hypotes som hon för att uttrycka värdet af ytans elasticitet på alla punkter; men äfven den ville de ej geina erkänna. Lagrange uppsatte visserligen sedan ekvationen sådan den bort vara under antagande af hennes utgångspunkt men han försökte ej bevisa den och måtte således ej hafva satt så särdeles stort värde på den. Biot påstår, att också han funnit samma ekvation, utan att han kunnat strängt bevisa den. Emellertid utsattes en ny täfling med något mera hopp om framgång än första gången. Lagrange måste dock hafva tyckt att hvad Sophie Germain gjort ej varit så alldeles utan nytta, ty han skref till henne, att nu snarare än någonsin borde hon tänka på att eröfra belöningen, och då hon ej misströstat, när andra gjorde det, så kunde man väl vänta att hon ej skulle göra det, när hon uppmuntrades. 1813 hade hon en ny skrift färdig, som hon inlemnade till pröfning, men äfven denna gång hade hon till en del tagit miste. Nu liksom förut tycktes det, som om hennes

misstag skulle berott på en mindre god underbyggnad i hennes matematiska kunskaper; hon hade ju till största delen fått taga sig fram på egen hand. Hon frågade Legendre, huru han trodde, att hennes uppsats skulle komma att anses, och han svarade, att det tycktes honom, som om hon ej rätt förstode operationen med dubbla integraler i variationskalkylen, »men» tillägger han sedan, det tyckes emellertid vara erkänt, att er ekvation verkligen är den vibrerande ytans. Om man bortser från analysen, så kan det öfriga, i det som rör förklaringen af företeelserna, vara bra. Om institutets kommission är af samma mening, skulle ni kunna få mention honorable. Det gick som Legendre förutsagt. Hon erhöll hedersomnämmande, och det var ju alltid en uppmantran. Hon försökte ännu en gång vid en till 1816 utsatt täfling, och nu ändtligen erhöll hon det utfästa priset. Ekvationen var visserligen ännu ej så strängt bevisad som önskvärdt varit, men alla ansågo dock att hon bragt frågan så långt, att den belöning hon erhöll var väl förtjent. Poisson upptog sedan problemet och gaf det en strängare och allmännare lösning.

De elastiska ytorna togo äfven derefter en stor del af hennes tid i anspråk, och man kan väl säga, att hon på dem användt sina bästa krafter. 1821 publicerade hon på inrådan af Legendre och Fourier ett litet matematiskt arbete: *Recherches sur la théorie des surfaces élastiques*, i hvilket hon utvecklade grunderna för analysen, som hon användt i täflingsskriften. Hon skickade ett exemplar deraf till franska akademien, och man finner i hennes brevsamling ett bref från akademiens sekreterare Delambre, hvori han å akademiens vägnar tackar henne för det samma och säger, att det »mottagits med särdeles stort intresse.» 1823 utgaf hon i Paris ett annat arbete om samma ämne: *Remarques sur la nature, les bornes et l'étendue de la question des surfaces élastiques*. En tid sysselsatte hon sig mycket med ett af Fermat, en berömd fransk matematiker, framställt teorem, som han lemnat obevisadt och som äfven Sophie Germain ej lyckades komma

långt med. Hon uppstälde äfven sjelf talteorem, som Legendre fann så anmärkningsvärda, att han bifogade dem såsom supplement till andra upplagan af sin *Théorie des nombres*. I *Annales de physique et de chimieskref* hon 1828 en *Discussion sur les principes de l'analyse employée dans la solution du problème des surfaces élastiques*. Slutligen lemnade hon också en liten uppsats, *Memoire sur la courbure des surfaces élastiques* till Crelles annaler i Berlin. Detta var hennes sista matematiska arbete. När hon skref det, var hennes lefnads dag nära till ända, och hon led af en sådan sjukdom, att hon ej kunde annat än sjelf märka det. Hon led af kräfte och under striden mellan lifvet och döden, som framkallad af en sådan sjukdom, blef både långvarig och svår, under denna hennes lifs skymningsstund, vände sig hennes tankar åt annat håll.

Det sista året af sin lefnad — hon dog den 27 juni 1831 — sysselsatte hon sig med filosofi, och hon skref ett litet filosofiskt arbete, *Considérations générales sur l'état des sciences et des lettres aux différentes époques de leur culture*, som utgafs först efter hennes död. Detta arbete har visserligen ej ett så allmänt erkändt värde som hennes matematiska; men detta beror till en stor del på sjelfva ämnenas olika natur. Inom matematiken spelar ej de olika åsigterna någon roll, hvad den ene bevisar, måste den andre gilla och värdera; men det är ej så inom filosofien. Der för hvar och en på mer eller mindre egen botten upp sin egen lilla byggnad och det beror så mycket på tycke och tro om andra finna den god eller dålig. Hvad den ene beundrar föraktar den andre och Sophie Germain's filosofiska »betraktelser» bedömes säkert olika af olika personer. Skulle man vilja inordna den filosofi man i dem finner under någon af alla de välbekanta namnen på -ism, så skulle det väl kanske blifva under positivism; men äfven dit hör den blott till en del. Man får snarare nöja sig med att säga, det hon hör till den stora grupp af tänkare, som grunda, eller

åtminstone *tro* sig grunda, sin filosofi till största delen på hvad de *veta* eller på naturvetenskaperna, och detta är ju något, som man med allt skäl kan vänta, om man tänker på den tid och det land, hon lefvat i, samt den entusiasm, med hvilken hon alltid omfattat naturvetenskapen.

Sina idéer utvecklade Sophie Germain i de filosofiska betraktelserna med ett slags lugn säkerhet, som låter en ana, att hon är van att tänka sjelf. »Boken är tankerik» säger den tyske matematikern och filosofen *Düring*. Hon har ett lätt och elegant språk, som det anstår en frausyska, men det hela bär prägeln af djupt allvar. En utförlig redogörelse för innehållet skulle kanske trötta läsaren, isynnerhet som denna uppsats redan derförutan blifvit altför lång, och kunde äfven ur andra synpunkter här vara mindre lämplig. Vi måste därför nöja oss med några antydningar.

År 1830 hafva vi åter en revolution i Frankrike. De regerande furstarne hade för länge sedan glömt en stor del af de lärdomar, de fått 1789, och de behöfde alltför väl en påminnelse. Under en revolution hade Sophie Germain börjat sina studier, under en revolution slutade hon sitt lifs verksamhet med sitt »oeuvre posthume» de nyssnämnda »Betraktelserna öfver vetenskapernas och litteraturens tillstånd under vår kulturs olika tidskiften.»

På kyrkogården Père-Lachaise i Paris under en grönskande kulle och en enkel minnesvärd hvilat hon, som bar namnet Sofi Germain. Naturen har på eget bevåg förärat sitt älsklingsbarn en sval skuggande kastanj, men grafvården lutar, liksom ville den i jorden gömma äfven hennes namn. Hennes namn är väl också snart gömdt, men hennes idéer? Idéer gömmas och glömmas ej så lätt, och vi kunna nog finna dem igen, om än en smula förklädda. Sådana tankar, som hon i sina »betraktelser» uttalat, finna vi framför allt i England. Från England hade ju på Voltaires och Diderots tid en del af de idéer kommit, som då ombildade den franska filosofien, och söka vi nu efter andliga anförvandter till Sophie Germain så träffa vi der en lysande samling af sådana filosofer, som på erfarenhet och »vetenskap» grunda hela sin lära. Man hör ju ofta sägas, att Comte och Mill hade en del åsigter gemensamma, men Sophie Germain står kanske närmare Mill än Comte gjorde. Bland de ännu levande har Herbert Spencer inom det sista årtiondet förverkligat en af Sophie Germain's älsklings-tankar, den nämligen att göra samhället till föremål för »vetenskapliga» studier. Öfverhufvud synes det som, om den uppfattning af vetenskapen och världen, hvilken bjuder att i allt söka och finna lagbunden ordning i strängt matematisk mening och som ej gerna erkänner några andra vetenskaper

än de s. k. exakta, men också söker att inom deras krets föra allt flere forskningsområden, f. n. isynnerhet psykologien och samhällsläran, skulle bland vår tids mest framstående forskare vara på väg att blifva ett axiom, något som förstår sig sjelft. Men det är onekligen sällsynt att en qvinna med sådan framgång fördjupat sig i dessa »exakta» studier, att hon kunnat på egen hand komma till en dylik uppfattning.

I hvad mon hon möjligen blifvit påverkad af Comte, låter sig svårigen afgöra. Hennes framställning är så pass allmänt hållen, att hennes ståndpunkt alltför väl låter förklara sig blott ur hennes egna förklaringar.

Det bästa af allt är dock, att Sophie Germain ej i sin vetenskapliga ifver glömde sina öfriga pligter som människa. Hon glömde ej människorna för matematiken; hon glömde ej att försöka sprida ljus och glädje omkring sig, att lindra nöden och att stärka modet och hoppet hos de hjälpbehöfvande. Om man kan såsom Sophie Germains värdiga och vackra eftermäle säga, såsom matematikern Biot säger i en uppsats i *Journal des Savants* (mars 1817), »att hon sannolikt är den af sitt kön, som djupast inträngt i matematiken, ej ens madame du Chatelet undantagandes», så blir eftermälet ännu värdigare och ännu vackrare, när man får tillägga, att hon var en god och ädel qvinna med ett sinne öppet för mensklighetens alla så väl små som stora behof. Hon älskade det sanna och det goda framför allt, och vetande sökte hon förvärfva ej för att lysa dermed, utan för att uppodla sitt eget förstånd och sedan kunna göra något äfven för andra. Andras framgång glädde henne lika mycket som hennes egen; hon längtade blott att världen skulle ljusna, men *hvarifrån* ljuset kom, var en bisak.

Sophie Germain har synbarligen sin plats bland mensklighetens store och är i ärlig och oförtruten forskning för både män och qvinnor ett vackert föredöme.

Hilda.

31. Den gifta qvinnans eganderätt inför juristmötet förliden sommar.

Då den af frih. Stackelberg vid förra årets riksmöte väckta motionen om ändring i giftermålsbalken afslogs af kammarne, skedde detta under förhållanden, som fullt berättigade en förhoppning att den viktiga frågan inom kort ånyo skulle framträda inför allmänheten. Så blef äfven fallet, då några få månader efter riksdagens slut, vid *mellersta Sveriges civila*

tjenstemannaförenings årsmöte i Mariestad den 22 sistlidne Augusti, mötesprogrammets första punkt uppställde frågan om ändring i giftermålsbalken, med särskildt afseende på ofvannämnde frih. Stackelbergs motion. Hos tidskriftens läsare torde den vara i friskt minne, hvarföre den icke heller nu behöfver upprepas. Hufvuddragen af motionen återgifvas i programmet, hvarefter slutpunkten lyder: »Riksdagen afslog» »omförmälde motion i sin helhet; men, då icke skäligen nekas» »kan, att vår gällande giftermålsbalk besjålas af en helt annan» »anda än den, som har sitt uttryck uti den i våra dagar allt» »mera gängse uppfattningen af så väl könens förhållande till» »hvarandra i allmänhet, som särskildt af äktenskapet, dess förut» »sättningar och innersta väsen, frågas, om icke nämnde balk» »tarfvar en grundlig revision i tidsenlig riktning, just i de delar» »motionen afser?»

Diskussionen härom öppnades af häradshöfding *C. Stenberg*, hvilken i ett längre anförande värtaligt försvarade den gifta kvinnans rätt att sjelf råda öfver sin egendom. Med öfvertygelsens hela värme och all den vigt, som en grundlig sakkännedom kan gifva, ådagalade han ohållbarheten af våra nuvarande föräldrade lagar, och ansåg tiden vara inne för lagstiftaren att »upprycka och bortrensa» egendomsgemensamheten eller hvad vår lag benämner giftorätten, samt det dermed sammanhängande målsmanskapet. Det är en verklig tillfredsställelse att finna sådana klara och tydliga ord uttalade af en lagkunnig, som bör veta hvad frågan gäller, och vi tro oss göra våra läsare ett nöje genom att i korthet återgifva ett och annat ur det synnerligen intressanta anförandet.

Egendomsgemensamheten anser talaren grunda sig på en alltför låg tanke om äktenskapet, hvilket genom densamma göres till ett bolag, eller, hvad mannen beträffar, till en förvärfskälla, ett vinstgifvande ekonomiskt geschäft. Öfverallt framträder ringaktning för kvinnan och misstro till hennes förmåga att sjelf svara för sina handlingar. Så äfven i stadgandet om myndighetsåldern som framskjutes till hennes 25:te år, och ända till denna tidpunkt förblifver hon under giftoman. Till och med det undantag om hustrus enskilda fasta egendom på landet, som nu gäller, har tillkommit icke för hennes egen, utan för släktens och släctegendomens skull. Af stort intresse äro jemväl de exempel, som anföras, huru mannens enväldsrätt, hans »lagliga privilegium» att få förskingra alla boets tillgångar, förrycker och försvagar den allmänna rättskänslan, i det att ett beteende som under andra förhållanden vore brottsligt, der fråga är om mannens rätt gentemot hustrun, knappast anses vanhederligt. Sveriges lag har intet straff för en man, som till en annan kvinna bortskänker den af hustrun

i boet medförda förmögenheten, derigenom bringande denna sednare jemte barnen i nöd och elände, och allmänna omdömet stämplad icke som en nedrighet, att en icke lagkunnig qvinna, som på god tro åt den blifvande maken uppdrager att uppgöra äktenskaps-förord, af denne narras att underskrifva ett dokument med helt annat innehåll.

I likhet med många andra jurister, hvilka stödjade sitt omdöme på flerårig erfarenhet, anser talaren att boskildnad, om den begäres, vanligen kommer för sent för att rädda något ur det ruinerade boet, och att, hvad förordet beträffar, den allmänna uppfattningen deraf och fördomen deremot lägga kraftiga hinder i vägen för begagnandet af detsamma. Äfven här anföres exempel huru brudgummen ansett blotta ifrågasättandet om förord för ett kränkande misstroende, en förolämpning, och att, äfven om förmögenheten är honom likgiltig, han dock härigenom anser sin heder angripen, och hellre afstår från giftermålet. Under sådana förhållanden är det för qvinnan sjelf nästan omöjligt, och för en giftoman, äfven om daglig erfarenhet öfvertygat honom om nyttan deraf, dock ytterst svårt att yrka på förordets upprättande.

Efter att varmt hafva påyrkat en bättre och framför allt mera praktisk uppfostran för qvinnan, särskildt för att vinna den insigt i affärer som erfordras för att kunna sköta sin egendom, erinrar talaren om den i England nyligen genomförda reformen i fråga om gift qvinnas rätt, och uttrycker slutligen den tanke, att lagens stadganden om giftorätt och målsmanskap jemte dermed sammanhängande lagrum böra upphävas, och att hvardera maken efter vigseln må behålla hvad han eller hon förut eger och sjelf förvalta detsamma, samt tillägger, att en fördröjd lagförändring, förordad af allmänna rättsmedvetandet, är ett förbiseende af det allmänna bästa, hvarföre ock riksdagen icke borde hafva förkastat den omnämnda motionen, utan hos Kgl. Maj:t begärt ett nytt förslag i angifvet syfte. Något fullständigt förslag ville talaren ej afgifva, men kunde för sin del icke godkänna frih. Stackelbergs redaktion af det nya lagstadgandet. Giftermålsbalken bör nemligen omarbetas i sin helhet, och icke blott delvis, under det återstoden kvarstår i forntida skick.

Det var icke att förvänta, att sådana frisinnade åsigtger skulle finna genklang hos en nästan uteslutande af rättslärd bestående församling, och tvenne mötesdeltagare uppträdde också deremot, hvar och en representerande en gifven riktning hos motståndarne till reformen. Borgmästar *Abenius* ställde sig på deras sida, som hålla före, att det goda förhållandet mellan äkta makar skulle störas om några förändringar vidtoges, att visserligen modern borde få en afgörande röst

i fråga om barnens, särskildt döttrarnes, uppfostran, men att i öfrigt tillräckligt skydd finnes för den gifta qvinnans egenderrätt, och att inga förändringar vore af behovet påkallade. Hofrättsrådet *Korsell* förde deremot, trots sin djupa bugning för de ridderliga åsigtarna, deras talan, hvilka anse, att äfven om hustrun fick någon lagenlig rätt, hon dock skulle lemna all sin egendom att vårdas af mannen, om hon för honom hyste tillit, att lagstadganden blott skulle störande inverka på det ömsesidiga förtroendet, och yrkade på mycken varsamhet i genomförandet af förändringar.

Mötets svar på den i programmet framställda frågan blef, att ingen förändring i nuvarande giftermålsbalk borde för närvarande företagas.

Frågan om den gifta qvinnans rätt har således ännu en gång varit före, och åter »tappat, i voteringen men segrat i diskussionen». Ett uppträdande sådant som härads höfding *Stenbergs* är ju dock i och för sig en synnerligen glädjande företeelse, och en sådan förkämpe i främsta ledet är för frågan en vinst af verklig betydelse. Sveriges gifta qvinnor hafva därför allt skäl att vara tacksamma för den kraftiga hjälp som sålunda gifvits deras sak. Å andra sidan visar det sig, att motståndet föres alltmera lamt, med begagnande af vapen hvilka äro af ålder förrostade. Emot de talrika och talande exempel och fakta, hvilka af reformens vänner framläggas, uppställa dess motståndare blott en oklar och sväfvande känslsamhet i ordandet om äktenskapets idé, eller uppgöra de ett slags äktenskapligt ideal, så ömtåligt att det knappt tål att talas om. Lagen fins ju och låter sig städe förnimmas, kan icke heller undvaras, men det är dåliga och orättrådiga lagbud, icke de goda och rättvisa, som menligt inverka. Det ständigt återkommande påståendet, att förhållandet ändå blir detsamma, — emedan hustrun gerna lemna vården af sin egendom åt en god make, och en dålig tager med våld samma rätt, — torde åtminstone behöfva bevisas, hvilket ännu icke skett. En förståndig och efter vår tids praktiska åsikter uppfostrad qvinna, kan hysa innerlig kärlek och fullt förtroende till den make hon valt, utan att därför vilja afstå från ekonomiskt oberoende, och när sådant förhållande en gång blifver det normala inom goda äktenskap, så faller af sig sjelft att en dålig man åtminstone mera än nu besinnar sig, innan han gör sig skyldig till ett förfarande, som icke blott vore moraliskt orätt, utan tillika en öfverträdelse af gällande lag. Till slut återfinnes också talet om den stora varsamhet som bör iakttagas, hvilket för ganska många tyckes betyda detsamma som att allt bör förblifva vid det gamla. Mötets svar på den framställda frågan blef dock icke att intet bör göras, utan att »ingen förändring

i nuvarande giftermålsbalk borde för närvarande företagas.* Det vore alltså blott en tidsfråga, när en sådan förändring bör genomföras, och då den åsigt, att något bör ske för att afhjelpa bristerna i vår äktenskapslag, allt mera gifver sig tillkänna och af det allmänna rättsmedvetandet förordas, så måste vi med full öfvertygelse instänma med hr Stenberg, att under sådana förhållanden en fördröjd lagförändring alltid är »ett förbiseende af samhällets idé, det allmänna bästa».

L. N.

32. Bref om dagens företeelser.

På din fråga om »hvad som sysselsatt den bildade stockholmsverlden under senhösten» kunde jag svara, antingen kort och godt eller vidt och bredt, och du skulle i intetdera fallet få något fullständigt svar. Det kommer sig deraf, att den der stockholmsverlden är ett så oändligt skiftande väsen, och att du sjelf är så obestämd i dina bestämningar af detsamma. *Bildad!* Sancta simplicitas! Hvad menar du, och hvad tror du stockholmaren menar med detta ord! Allt eller intet? Försök blott att från synpunkten af några få olika kretsar uppdraga en gräns mellan begreppet bildad och obildad, och du skall häpna öfver de sällsamma figurer den beskriver. Våra moderna novellister t. ex. skulle afgjort nedflytta *under* strecket hela den del af menskligheten, som de kalla »societeten». Ibsen skulle ofvanom strecket räkna endast *de förnäma*, ordet taget efter hans uppfattning. De förnäma enligt ordets gamla betydelse åter, skulle taga epitetet i beslag uteslutande för sin lilla »inskränkta krets», och der visserligen icke inrymma någon representant af den stockmanska familjen. Svenska akademien skulle troligen draga strecket så, att alla målsmän för den nya tidens åsikter, och alla som i minsta mån följa dess idéströmningar stannade under detsamma. Den moderna naturvetenskapen skulle med en omskrifning af Ludvid XIV:s valspråk förklara: »bildningen, *c'est moi!*» och förlägga öfver strecket, jemte de vetenskapliga institutionernas målsmän, endast Stockholms högskolas adepter. Blott af denna lilla profbit ser du, hur omöjligt det vore att besvara din fråga. Skulle du vilja afstå från det kameleontiska begreppet »bildade» och nöja dig med att få veta något från den *tänkande* stockholmsverlden, kunde jag möjligen bättre efterkomma din önskan, ehuru grän-

* Då protokollet icke varit tillgängligt, måste antagas att tidningsreferaten varit ordagrannt rigtiga.

sen mellan tänkande och otänkande, är, också den, vanskligheten att uppdraga. För att nu imellertid komma »from sounds to things», så vill jag berättas dig, att den tänkande stockholmsverlden under senhösten haft sin uppmärksamhet fäst på fem eller sex vidt skilda föremål: Inom *dramatiken* Björnsons »En handske» samt uppförandet på scenen af Ibsens »Gengangere»; inom *skönlitteraturen* fru Edgren och hennes granskare samt Strindbergs senaste diktverk; inom *litteraturhistorien* den skizzerade öfversigten af »gammalt och nytt inom litteraturen» af Fritz Krook (Ur dagens krönika, årg. 3, h. 2); inom *konsten* Kronbergs Cleopatra; inom *skollitteraturen* Spencer och Uffe i tidskriften Verdandi; inom den *sociala litteraturen* docenten Åbergs märkliga nya inlägg »I äktenskapsfrågan»; inom den *religiösa litteraturen* Wikners nya predikosamling, samt en broschyr mot »Tidskrift för kristlig tro och bildning,» hvilken broschyr söker fasthålla den åsigten, att skapelsedagarne i bibeln voro dagar enligt vår vanliga uppfattning af ordet! slutligen inom *samhälslifvet* arbetarörelsen och kyrkomötet.

Med en brinnande lust att att meddela dig något af de tänkandes tankar om allt detta, måste jag dock hålla inne dermed, eftersom Red:n varit — för att begagna skolspråket — nog kitslig att lemna endast en sida för mitt bref. Jag kan således här blott gifva dig det vänskapliga rådet, att följa med din tid och studera alla de nämnda föremålen, något som på ett lifvande sätt bör upptaga dina fristunder mellan fruktbergningen och trädplanteringen utomhus, slagtgöromålen, och linnesoömnaden inom hus. De litterära produkter, jag nämnt, måste du köpa. Kyrkomötets förhandlingar kan du följa i stockholmstidningarne. Arbetarörelsens historia återfinner du bäst i *Svensk folktidning*, en publikation, som, redigerad af Lektor O. Svahn, bjuder på en både roande och oroande, upplysande, uppväckande läsning för »bildade och obildade». När du sålunda med din G. inhemtat det stoff, jag här hopsamlat åt dig, skall du troligen i ett följande häfte af tidskriften finna en närmare redogörelse för vissa delar deraf.

Till dess ett hjertligt farväl. Men till skog och sjö, till rönnbär och nypon bland gulnade löf, till skymningsbrasan med fruktkorg och nötknäppare och sedan kring lampan samfärd läsning och arbete — till dig och allt detta landtlifvets friska, oförgätliga behag, en vänlig helsning från

M.

Q R S

T V W

X Y Z

W R E

W R E

W R E